

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΣΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η Ανάδειξη της τοπικής ιστορίας μέσα από ένα
εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Το παράδειγμα της Υπάτης
του νομού Φθιώτιδας.**

**Highlighting the importance of local history through
an educational programme.**

Using the village of Ypati as an example.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΤΗΘΡΑ ΘΕΑΝΩ

ΑΕΜ: 2781

**ΕΠΟΠΤΗΣ: ΒΑΜΒΑΚΙΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΚΩΤΣΑΛΙΔΟΥ ΕΥΔΟΞΙΑ, Ε.Ε.ΔΙ.Π.**

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2017

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	5
1 Τοπική ιστορία	9
1.1 Εισαγωγή.....	9
1.2 Μελετώντας τον ορισμό της τοπικής ιστορίας- Η σχέση της με την γενική ιστορία	9
1.3 Ο κατάλογος των θεμάτων	10
1.4 Οι πηγές άντλησης του ιστορικού υλικού	13
1.5 Τι προσφέρει η τοπική ιστορία στον άνθρωπο, τι στον μαθητή και με ποιον τρόπο κρίνεται αποδοτικότερη η διδασκαλία της.....	14
2 Η ιστορία της Υπάτης.....	18
2.1 Ο γεωγραφικός προσδιορισμός	18
2.2 Η πορεία και η εξέλιξη της ιστορίας της Υπάτης ανά τους αιώνες.....	18
2.2.1 Αινιάνες- Οι πρώτοι ιστορικά επιβεβαιωμένοι κάτοικοι της Υπάτης.....	18
2.2.2 Από τον 5 ^ο μέχρι τον 2 ^ο αιώνα π.Χ.- Η θέση των Αινιάνων στον Πελοποννησιακό πόλεμο, η Μακεδονική κυριαρχία και η Αιτωλική συμπολιτεία	20
2.2.3 Η περίοδος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας- Η ακμή των Φαρμακίδων.....	21
2.2.4 Αι Νέαι Πάτραι στο Βυζάντιο- Οι αλώσεις από Φράγκους και Καταλανούς	23
2.2.5 Η Οθωμανική κυριαρχία και τα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης- Οι κακουχίες, οι ιστορικές μάχες και η απελευθέρωση στις Υπάτης	25
2.2.6 Η πείνα, οι στερήσεις και οι βίαιοι θάνατοι της Γερμανικής Κατοχής.....	28
2.3 Η εκπαίδευση	29
2.4 Οι επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων	32
2.4.1 Η καλλιέργεια καπνών	33
2.4.2 Η μελισσοκομεία στην Υπάτη	34
2.5 Το Βυζαντινό Μουσείο της Υπάτης.....	35
3 Η ανάδειξη της τοπικής ιστορίας μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα	37
3.1 ΔΕΠΠΣ και ιστορία.....	37
3.2 Το project στο νηπιαγωγείο.....	38
3.2.1 Project: Το Μουσείο	38
Βιβλιογραφία.....	44

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αφετηρία ένα εισαγωγικό πλαίσιο που εξηγεί και αναλύει το αντικείμενο και τους στόχους της ιστορίας ως επιστήμης. Εκκινώντας από αυτό, αφιερώνεται στη συνέχεια ένα κεφάλαιο στο κομμάτι της τοπικής ιστορίας και πιο συγκεκριμένα δίνονται απαντήσεις στα ερωτήματα τι ακριβώς είναι η τοπική ιστορία, γιατί αποτελεί ξεχωριστή υποδιαίρεση της ιστορίας και ποια είναι τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. Κατόπιν, αφού έχει αναλυθεί ό,τι αφορά την τοπική ιστορία, γίνεται ένα πέρασμα από τη θεωρία στην πράξη. Το επόμενο, δηλαδή, κεφάλαιο της εργασίας αποτελεί την απόδειξη ότι η γράφουσα, αφού πρώτα ανέλυσε και εμπέδωσε η ίδια το θεωρητικό σκέλος της τοπικής ιστορίας, κατάφερε να το εφαρμόσει και στην πράξη, εξιστορώντας την τοπική ιστορία της Υπάτης, του χωριού καταγωγής της. Η εξιστόρηση αυτή πραγματοποιήθηκε με τρόπο που υπακούει στους θεωρητικούς κανόνες που έχει η τοπική ιστορία ως επιστήμη. Τέλος, η πτυχιακή εργασία κλείνει με ένα κεφάλαιο που συνδέει την ιστορία με το νηπιαγωγείο. Με άλλα λόγια, παρουσιάζονται δραστηριότητες και μέθοδοι με τις οποίες μπορεί να διδαχθεί η ιστορία στους μαθητές του νηπιαγωγείου με όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικό και εύληπτο τρόπο.

Abstract

This thesis starts with an introductory framework that analyzes the science of History. It also explains what the main subject of History is and gives information about the objectives that are about to be achieved. Going further, the first chapter focuses on Local History and, more specifically, questions such as what Local History is, what's the reason for being a separate subdivision of History and what its characteristics are, are being answered. Then, as the theoretical part of analyzing Local History comes to an end, the practical part of this thesis begins. That means the next chapter proves that the writer has deepened so much in the subject of the Science being mentioned, that she is now able to write a local history by herself. Ypati, a small village in the middle of Greece, is being selected to be presented, as the writer comes from this place. In addition, the fact that all the theoretical rules of the Science of Local History are fully respected must be mentioned. Finally, the dissertation ends with a chapter that links History with Preschool Education. In other words, activities and methods, which the teacher can use in order to increase the students' interest for Local History, are being presented.

Εισαγωγή

Η εργασία κρίνεται αναγκαίο να ξεκινήσει διασαφηνίζοντας τον ορισμό και τον σκοπό της επιστήμης της ιστορίας, καθώς επίσης και το τι εκείνη προσφέρει στον άνθρωπο. Η ιστορία, λοιπόν, αποτελεί μία ξεχωριστή και αυτόνομη επιστήμη, η οποία ερευνά το παρελθόν του ανθρώπου και εκθέτει τα πορίσματα των ερευνών της με αντικειμενικότητα και σαφήνεια. Η μελέτη του παρελθόντος γίνεται με συστηματικό τρόπο και στόχος είναι να αναδειχθούν και να αναλυθούν τα γεγονότα εκείνα που σημάδεψαν και επηρέασαν την πορεία της ανθρωπότητας. Είναι μια επιστήμη κοινωνική, ανθρωπολογική, κριτική και ερμηνευτική. Συγγενεύει και συνδέεται άμεσα με άλλες κοινωνικές επιστήμες όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η γλωσσολογία, η οικονομία, η πολιτική και όποια άλλη επιστήμη ασχολείται με τον πολιτισμό. (Λιάκος, 2017)

Ο όρος ιστορία σημαίνει το σύνολο των ανθρώπινων πράξεων και γεγονότων του παρελθόντος και την αφήγηση που συνθέτει ο ιστορικός στηριζόμενος στις πληροφορίες που έχει συλλέξει και αξιολογήσει. Να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι το βασικό και κύριο ενδιαφέρον της ιστορίας είναι ο άνθρωπος και δευτερεύουσα θέση κατέχουν λόγου χάρη τα φυσικά φαινόμενα, στο βαθμό που εκείνα επηρεάζουν την πορεία της ανθρωπότητας. Κέντρο, λοιπόν, είναι ο άνθρωπος, καθώς η ιστορική αφήγηση περιστρέφεται γύρω από τις πράξεις του. (Λεοντσίνης, 1996)

Στη βάση της επιστήμης της ιστορίας βρίσκεται η άμεση παρατήρηση, η προφορική και γραπτή παράδοση και τα κατάλοιπα του ανθρώπινου πολιτισμού, τα μνημεία. Η ιστορία στηρίζεται σε πηγές, σε γραπτές μαρτυρίες που φανερώνουν στοιχεία του παρελθόντος, αλλά και σε ό,τι κουβαλά μαζί της η προφορική παράδοση. Ο ιστορικός καλείται να εκμεταλλευτεί και να αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις πηγές. Είναι γεγονός ότι οι γραπτές πηγές, εφόσον έχει διαπιστωθεί η εγκυρότητα και η γνησιότητά τους, αποτελούν έναν αξιόπιστο μάρτυρα των γεγονότων του παρελθόντος. Όσον αφορά την προφορική παράδοση, είναι γνωστό ότι πολλές φορές ό,τι διαδίδεται και μεταφέρεται από στόμα σε στόμα κινδυνεύει να χάσει την αλήθεια του και να διαστρεβλωθεί, αφού ο καθένας το μεταδίδει στον επόμενο παραποιώντας άθελά του ή μη ορισμένα από τα πραγματικά συμβάντα. Ωστόσο, συχνά η προφορική παράδοση εάν εξεταστεί προσεκτικά και

ερμηνευθεί ενταγμένη μέσα στο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει, μπορεί να φωτίσει ποικίλες γωνίες του παρελθόντος. (Λιάκος, 2007)

Δεν πρέπει να λησμονηθεί ακόμη ότι η ιστορία δεν είναι μια απλή απαρίθμηση των γεγονότων του παρελθόντος με χρονολογική σειρά. Πέρα, δηλαδή, από την χρονική ενότητα, εξίσου και περισσότερο ίσως σημαντική είναι η οργανική και η αιτιακή ενότητα. Αυτό σημαίνει ότι τα γεγονότα που παρουσιάζονται πρέπει να συνδέονται μεταξύ τους με μια σχέση αιτιακή, μία σχέση αιτίας-αιτιατού, ούτως ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να καταλάβει όχι μόνον το τι έγινε, αλλά και το γιατί έγινε, ποιος ήταν ο λόγος, η αιτία, η αφορμή που ώθησε τις καταστάσεις να εξελιχθούν όπως εξελίχθηκαν. (Carr, 1999)

Η δουλειά του ιστορικού είναι ιδιαίτερα απαιτητική, αφού χρειάζεται μεθοδικότητα, κριτική σκέψη και αντικειμενικότητα. Ειδικότερα, ο ιστορικός καλείται να καταγράψει όλα εκείνα τα στοιχεία και τα δεδομένα που αφορούν το κομμάτι της ιστορίας με το οποίο σκοπεύει να ασχοληθεί. Στη συνέχεια, ο όγκος των δεδομένων και των πηγών που έχει συγκεντρώσει πρέπει να περάσει μέσα από το φίλτρο της κριτικής ανάλυσης. Καθήκον του ιστορικού είναι τηρήσει μία κριτική στάση απέναντι στις μαρτυρίες και τις πληροφορίες που έχει συλλέξει, αφού βέβαια πρώτα έχει διασταυρώσει την προέλευση και το βαθμό εγκυρότητάς τους. Επιπλέον, ένας ιστορικός δεν μπορεί παρά να είναι υπέρμαχος της ηθικής και φιλαλήθης. Οφείλει να παρουσιάζει τα γεγονότα όπως ακριβώς έγιναν, χωρίς καμία διαστρέβλωση και δίχως ψέματα, καθώς απώτερος σκοπός του είναι να φανερώσει την αλήθεια και την πραγματικότητα του παρελθόντος. (Carr, 1999)

Στο σημείο αυτό ας γίνει μία μικρή παρένθεση, η οποία αφορά την ιστορική εξέλιξη και διαμόρφωση της ιστορίας ως επιστήμης. Οι απαρχές της εντοπίζονται στην ελληνική αρχαιότητα, ενώ από την Αναγέννηση μέχρι και σχεδόν τα τέλη του 19ου αιώνα ως ιστορία εκλαμβάνονταν μονάχα ό,τι είχε να κάνει με πολιτικά και πολεμικά γεγονότα. Αυτό σημαίνει ότι αντικείμενο της ιστορίας μέχρι τότε ήταν οι διάφοροι πόλεμοι μεταξύ κρατών και κυβερνήσεων, οι αλλαγές των καθεστώτων, η εξωτερική και εσωτερική πολιτική που ακολουθούσε κάθε χώρα και γενικότερα η πολιτική και εδαφική εξέλιξη των κρατών. Ο μαρξισμός ήταν εκείνος που έστρεψε από τα τέλη του 19ου αιώνα και έπειτα την ιστορική έρευνα σε άλλα μονοπάτια. Οι οικονομικοί και οι κοινωνικοί λόγοι που βρίσκονται πίσω από οποιαδήποτε πολιτική

εξέλιξη εξετάζονται ενδελεχώς, ενώ κάθε τομέας της ανθρώπινης δραστηριότητας που φαίνεται να επιδρά στην πορεία της ιστορίας αποτελεί πλέον κομμάτι των ιστορικών ερευνών. Γίνεται, δηλαδή, πλέον αντιληπτό ότι ο άνθρωπος πέρα από την πολιτική του υπόσταση, είναι και ον κοινωνικό και στα πλαίσια μιας κοινωνίας επηρεάζεται από οικονομικούς, πολιτισμικούς, ψυχολογικούς και χίλιους δυο άλλους παράγοντες που οφείλει να εξετάζει καθένας που ασχολείται με την ιστορία. (Barton & Levstik, 2008)

Έχοντας συνθέσει τον ορισμό και τα χαρακτηριστικά της επιστήμης της ιστορίας, γεννιέται αυτόματα στο μυαλό του μέσου ανθρώπου το ερώτημα ποια είναι η προσφορά της και πώς μπορεί να βοηθήσει το κάθε άτομο στη ζωή του. Η προσφορά της ιστορίας στον άνθρωπο είναι σπουδαία και παρόλο που μπορεί να μη γίνεται αντιληπτή εκ πρώτης όψεως, μία δεύτερη, πιο προσεκτική ανάγνωση μπορεί να οδηγήσει τον καθένα στα ακόλουθα συμπεράσματα. Πρώτα απ' όλα, μέσα από την ιστορία ο άνθρωπος γνωρίζει το παρελθόν, άρα είναι σε θέση να κατανοήσει και να εξηγήσει καλύτερα οτιδήποτε του συμβαίνει στο παρόν. Αποκτώντας κανείς γνώση, πείρα και εμπειρία από όσα έχουν διαδραματιστεί στο κοντινό ή μακρινό παρελθόν, είναι σε θέση να αντιμετωπίσει καλύτερα και με περισσότερη υπευθυνότητα τα γεγονότα του παρόντος. Μπορεί, με άλλα λόγια, να διαχειριστεί πιο συνετά και με περισσότερη σοφία τη ζωή του, την καθημερινότητα και τα προβλήματά του. (Bloch, 1994)

Επιπροσθέτως, η γνώση του παρελθόντος βοηθά το άτομο να αναλογιστεί τις ευθύνες τις οποίες φέρει για το μέλλον. Έτσι, λειτουργεί πιο συνειδητοποιημένα, σέβεται το περιβάλλον και προετοιμάζει καλύτερα τον δρόμο που οδηγεί στο μέλλον, δρώντας ως ένας ενεργοποιημένος πολίτης. Να σημειωθεί, λοιπόν, ότι η ιστορία έχει διδακτικό χαρακτήρα και σκοπό. Αυτό σημαίνει ότι δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση μία στείρα αποστήθιση, μία ξερή απομνημόνευση αναρίθμητων γεγονότων, ονομάτων και ημερομηνιών. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, τότε η ιστορία θα ήταν ουσιαστικά ένα απλό παραμύθι, μία αφήγηση που δε θέτει κανέναν προβληματισμό και δε διδάσκει. Αντιθέτως, λοιπόν, μελετώντας κανείς ιστορία δύναται να γίνει ένα συνειδητό, λογικά σκεπτόμενο και ενεργοποιημένο μέλος της κοινωνίας. Αυτό θα συμβεί όταν η ιστορία διαβάζεται με τέτοιον τρόπο ώστε να συνδέει τα ιστορικά γεγονότα με τις συνθήκες και τους λόγους που τα δημιούργησαν. Όταν ο αναγνώστης είναι σε θέση να ερμηνεύσει τις αιτίες που οδήγησαν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα. Έτσι, η ιστορία

γίνεται ένα μάθημα που καλλιεργεί τον προβληματισμό, την κριτική σκέψη και τον στοχασμό. (Carr, 1999)

Συμπληρωματικά, η ιστορία δίνει την πολύτιμη δυνατότητα στον άνθρωπο να συγκρίνει γεγονότα και καταστάσεις του παρελθόντος με αυτά του παρόντος, με αποτέλεσμα να μπορεί να προβλέψει σε ένα βαθμό και το τι θα επακολουθήσει στο άμεσο μέλλον. Γεγονότα, προσωπικότητες και ηγετικές μορφές, πολιτισμοί, τρόποι και ρυθμοί ζωής, τέχνη, φιλοσοφίες, θρησκείες είναι μερικά από όσα μπορούν να τεθούν υπό σύγκριση και να οδηγήσουν τον άνθρωπο να ακολουθήσει ένα πιο ασφαλές μονοπάτι στη ζωή του, αποφεύγοντας λάθη που θα του κόστιζαν πολλά. Μέσα από την ιστορία, ο καθένας μπορεί να αποκτήσει τη λεγόμενη ιστορική συνείδηση, η οποία του επιτρέπει να αντιλαμβάνεται τον τρόπο με τον οποίο μετασχηματίζεται η κοινωνία από εποχή σε εποχή και να ερμηνεύει τα αίτια που επιφέρουν αυτούς τους μετασχηματισμούς. (Barton & Levstik, 2008)

Βέβαια, να επισημανθεί επίσης ότι η ιστορική γνώση και εμπειρία δεν αξιοποιούνται πάντοτε με θετικό τρόπο και όπως περιγράφηκε παραπάνω. Πολλές φορές, ο άνθρωπος βλέποντας τα λάθη που έχουν γίνει στο παρελθόν και προσπαθώντας με κάθε κόστος να τα διορθώσει, οδηγείται σε νέα λάθη και έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος. Παράδειγμα αυτού αποτελεί ο πρώτος και ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, καθώς τα λάθη του πρώτου όχι μόνο δε συνέτισαν τους πολιτικούς, αλλά και τους οδήγησαν στο να τα επαναλάβουν. (Λιάκος, 2007)

Τελειώνοντας με αυτά τα εισαγωγικά στοιχεία σχετικά με την επιστήμη της ιστορίας, να τονιστεί ότι μολονότι στόχος της είναι η αντικειμενική και αμερόληπτη παρουσίαση της πραγματικότητας, πολλές φορές αυτό δεν επιτυγχάνεται. Το κάθε έθνος πιστεύει στην ανωτερότητά του από τα υπόλοιπα και η λανθασμένη αυτή πεποίθηση καλλιεργείται συχνά μέσα από το μάθημα της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται όχι στις πραγματικές τους διαστάσεις, αλλά έτσι διαμορφωμένα ώστε να κολακεύουν τον εκάστοτε λαό στον οποίο απευθύνονται. Είναι καλό, λοιπόν, για να αποκτήσει κανείς σφαιρική εικόνα και γνώμη για ένα ιστορικό γεγονός, να διαβάσει τι έχουν γράψει γι' αυτό πολλοί ιστορικοί από διαφορετικά κράτη.

1 Τοπική ιστορία

1.1 Εισαγωγή

Στην εισαγωγή που προηγήθηκε, έγινε εκτενής αναφορά στην επιστήμη της ιστορίας, στα εργαλεία και στα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο ιστορικός, αλλά και στην αξία που έχει τούτος ο επιστημονικός κλάδος για τον άνθρωπο. Το παρόν κεφάλαιο έρχεται να αναλύσει την έννοια της τοπικής ιστορίας, να διευκρινίσει την σχέση της με τη γενική ιστορία και να προσπαθήσει να σκιαγραφήσει ποια οφείλει να είναι η θέση της στη σημερινή διδασκαλία. Κατά πόσο, δηλαδή, είναι απαραίτητο και χρήσιμο για ένα μαθητή να διδάσκεται τοπική ιστορία και τι ακριβώς έχει να κερδίσει από μια τέτοια διδασκαλία.

1.2 Μελετώντας τον ορισμό της τοπικής ιστορίας- Η σχέση της με την γενική ιστορία

Αρχής γενομένης από τον ορισμό της, με τον όρο τοπική ιστορία εννοεί κανείς την ιστορία ενός συγκεκριμένου και ορισμένου τόπου σε κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό επίπεδο, σε σχέση με την ιστορία της ευρύτερης επαρχίας ή του γεωγραφικού διαμερίσματος, αλλά και σε συσχέτισμό με τη γενική ή την εθνική και την παγκόσμια ιστορία. Ο ορισμός αυτός φαίνεται εκ πρώτης όψεως σύνθετος, μπορεί, όμως, να γίνει ευκολότερα κατανοητός εάν αναλυθεί με βάση δύο άξονες που τον συγκροτούν. Ο πρώτος άξονας είναι ότι η τοπική ιστορία αναφέρεται στο ιστορικό υλικό ενός τόπου, είτε αγροτικού είτε αστικού. Αυτό σημαίνει ότι κεντρικός πυρήνας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ολόκληρη η ιστορική αφήγηση δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον τόπο που έχει επιλέξει ο κάθε ιστοριογράφος. Ο δεύτερος άξονας έχει να κάνει με τη σύνδεση που πραγματοποιείται ανάμεσα στην ιστορία αυτού του τόπου και στην ιστορία του ευρύτερου περιβάλλοντος στο οποίο αυτός ανήκει. Η σύνδεση αυτή επιτρέπει να γίνονται συγκρίσεις και να εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα. Επιπλέον, να μη λησμονηθεί ότι ο δεύτερος άξονας του ορισμού της τοπικής ιστορίας περιλαμβάνει και μία δεύτερη σύνδεση. Η ιστορία του τόπου συνδέεται και τίθεται σε συγκριτική εξέταση με την εθνική και την παγκόσμια ιστορία. (Πιπίνη & Βαμβακίδου, 2015)

Καθίσταται, συνεπώς, φανερό ότι η τοπική ιστορία συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες, κατά κύριο λόγο με τη λαογραφία και την εθνογραφία, όπως επίσης και με επιστήμες που έχουν το χώρο ως αντικείμενο μελέτης τους. (Τζωρτζόπουλος, 2010)

Αξίζει να επισημανθεί ότι η τοπική δεν είναι αποκομμένη από τη γενική ιστορία. Ειδικότερα, υπάρχει ένας αλληλένδετος και κυρίως ένας άρρηκτος δεσμός ανάμεσα τους, καθώς η τοπική ιστορία δεν παύει παρά να είναι ένα είδος, μία υποκατηγορία ιστορίας. Ο τρόπος με τον οποίο εργάζεται ένας ιστορικός, οι μέθοδοι και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί, οι πηγές, οι μαρτυρίες, ο τρόπος που τα συνθέτει όλα σε μια ιστορική αφήγηση εφαρμόζονται ακριβώς όπως περιγράφηκαν στην εισαγωγή. Όταν γράφει κανείς ιστορία, κινείται μέσα στους άξονες του χώρου και του χρόνου και περιγράφει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Μελετά, επίσης, τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και αναζητά τα αίτια που προκάλεσαν την οποιαδήποτε αλλαγή. Η τοπική ιστορία δε διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη ιστοριογραφική δραστηριότητα, απλά περιορίζει το εύρος αναφοράς της σε μία τοπική κλίμακα. Πρόκειται, στην ουσία, για μία μικροϊστορία που ενέχει, όμως, και τα δικά της, ξεχωριστά χαρακτηριστικά. (Λεοντσίνης, 1996)

Η συνύπαρξη και η αμοιβαιότητα γενικής και τοπικής ιστορίας παρατηρήθηκαν ήδη από το 16ο αιώνα και τη γένεση της νεότερης ιστοριογραφίας. Να τονιστεί ότι η πλέον αποδοτική περίοδος για την γραφή τοπικής ιστορίας εντοπίζεται στις αρχές του 19ου αιώνα, ενώ η εισαγωγή της στην εκπαίδευση πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα στην Βρετανία. Τα κατοπινά χρόνια, ολοένα και περισσότερες χώρες την ενέταξαν στα προγράμματα σπουδών τους και στη σημερινή εποχή η διδασκαλία της προβλέπεται στην πλειονότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων και αφορά όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, από το νηπιαγωγείο μέχρι και το λύκειο. (Iggers, 2006)

1.3 Ο κατάλογος των θεμάτων

Η θεματολογία της τοπικής ιστορίας είναι αρκετά εκτεταμένη και πλούσια. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να περιλαμβάνει διάφορα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν είτε θετικά είτε αρνητικά τον τόπο για τον οποίο γίνεται λόγος, την παράδοση, την πορεία και την εξέλιξη των ανθρώπινων κοινοτήτων που κατοίκησαν τον τόπο, την ιστορία της τέχνης, των γραμμάτων και του πολιτισμού γενικότερα.

Επιπρόσθετα, στοιχεία για την γλώσσα, τις διαλέκτους ή τα ιδιώματα που μιλήθηκαν ανά περιόδους, όπως και δεδομένα για τα ήθη και τα έθιμα του τόπου δύνανται να συμπεριληφθούν σε μία τοπική ιστορία. (Νάκου, 2000)

Ας γίνει μία πιο λεπτομερής αναφορά σε ορισμένα δεδομένα τα οποία εντάσσονται στον κατάλογο της θεματολογίας της ιστορίας ενός τόπου. Στοιχεία για το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα, την πανίδα και την χλωρίδα έχουν την ιδιαίτερη σημασία τους, αφού όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν άμεσα τη ζωή και τη διαμόρφωση της καθημερινότητας μιας περιοχής. Συμπληρωματικά, οι διάφοροι οικισμοί, τα μνημεία, καθώς επίσης και πληροφορίες για το οδικό και το γενικότερο συγκοινωνιακό δίκτυο αποτελούν χρήσιμα και πολύτιμα στοιχεία. (Ανδρέου, 2008)

Ένα θέμα το οποίο μπορεί με μια πρώτη ματιά να φαντάζει ασήμαντο και να θεωρείται ως λεπτομέρεια, ωστόσο κρύβει συχνά πολύ σημαντικές και διαφωτιστικές πληροφορίες για τους κατοίκους μιας περιοχής, είναι εκείνο των ονομάτων και κυρίως των επιθέτων. Τα επίθετα που αποδίδονται στους κατοίκους ενός μέρους μπορεί να προέρχονται από κάποιο επάγγελμα, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ή μια ιδιότητα, κάποιο ελάττωμα ή μια συνήθεια. Έτσι, ο τρόπος επιλογής των επιθέτων αντανακλά κοινωνικά χαρακτηριστικά, πληροφορεί για τις ασχολίες και τα επαγγέλματα που κυριαρχούσαν και φανερώνει τη γενικότερη κοινωνική συμπεριφορά. Για παράδειγμα, εάν διαπιστωθεί ότι σε μια περιοχή η πλειονότητα των επιθέτων είναι σκωπτικού χαρακτήρα, αυτό μπορεί να αποδεικνύει είτε το χιουμοριστικό ύφος των κατοίκων είτε ίσως μία πιθανή έλλειψη σεβασμού προς τα αδύναμα χαρακτηριστικά των άλλων. Ας επισημανθεί, επίσης, ότι ξεχωριστή σημασία έχει ο εντοπισμός του συστήματος βάση του οποίου αποδίδονται τα ονόματα. Επιλέγεται το παιδί να πάρει το όνομα του παππού ή της γιαγιάς και από ποια πλευρά, από του πατέρα ή της μητέρας; Τέτοιου είδους στοιχεία αναδεικνύουν τις αντιλήψεις και τη θέση των γυναικών σε μια περιοχή. Συμπερασματικά, ο τρόπος επιλογής των επιθέτων και των ονομάτων μαρτυρά το πού έδιναν βαρύτητα οι παλαιότεροι. (Νάκου, 2000)

Επιπροσθέτως, μιας και αναφέρθηκε το κομμάτι των κοινωνικών δομών, θέση στην τοπική ιστορία έχουν και πληροφορίες για τη διάρθρωση της οικογένειας. Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της, αλλά και η θέση του πατέρα, της μητέρας και του κάθε παιδιού αξίζει να ερευνηθούν. Να μην παραλειφθεί ότι ανάμεσα στα στοιχεία

που αφορούν την κοινωνική δομή και διαστρωμάτωση, περιλαμβάνονται και οι διάφορες κοινωνικές ομάδες, όπως επίσης και η αντιμετώπιση της πλειοψηφίας απέναντι στους άνεργους, στους ασθενέστερους και στα άτομα με ειδικές ανάγκες. (Νάκου, 2000)

Χρήσιμα συμπεράσματα για έναν τόπο μπορεί να εξάγει κανείς μελετώντας την οικονομία του. Οι συνθήκες και οι ρυθμοί ζωής, η ιδιοσυγκρασία των κατοίκων καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη βάση στην οποία στηρίζεται η οικονομία. Διαφορετική είναι η οργάνωση και η λειτουργία σε έναν τόπο όπου κυριαρχεί η γεωργία και η κτηνοτροφία από έναν τόπο όπου ανθούν η βιομηχανία και τα εργοστάσια. Ενδιαφέροντα στοιχεία μπορεί να προκύψουν και από τον τρόπο με τον οποίο γίνονταν οι οικονομικές συναλλαγές, αλλά και από κάθε είδους οικονομική ή εμπορική δραστηριότητα. (Μαυροσκούφης, 1999)

Ένας άλλος τομέας που ανήκει στη θεματολογία μιας τοπικής ιστορίας είναι αδιαμφισβήτητη η εκπαίδευση. Πιο ειδικά, αντικείμενα έρευνας είναι η βαρύτητα που έδιναν οι παλαιότεροι στο θεσμό του σχολείου και στη μόρφωση, ο τύπος του σχολείου, αλλά και του δασκάλου, ο τρόπος και οι μέθοδοι διδασκαλίας και πειθαρχίας και η γενικότερη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος. Εάν η παιδεία αποτελεί τη βάση μιας κοινωνίας, τότε καθίσταται κατανοητό πόσο σημαντικός παράγοντας είναι όσον αφορά την εξέταση της πορείας ενός τόπου. (Μαυροσκούφης, 1999)

Τέλος, το δικό της ξεχωριστό ρόλο παίζει η θρησκεία. Αναλυτικότερα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις που επικρατούν σε ένα μέρος επηρεάζουν κατά πολύ τον τρόπο ζωής και τις συνήθειες των κατοίκων, εφόσον βέβαια η θρησκεία στο μέρος αυτό έχει μία κάποια σημαντικότητα. Ιδιαίτερα σε περιόδους κατά τις οποίες ξένες δυνάμεις κυριαρχούσαν, η Εκκλησία ήταν εκείνη που συνήθως αναλάμβανε να πάρει τις αποφάσεις σχετικά με την απονομή της δικαιοσύνης, την παιδεία και την γλώσσα. Η απουσία μίας τοπικής κεντρικής διοίκησης αναβάθμιζε αυτόματα το ρόλο της Εκκλησίας, κατά κύριο λόγο σε περιοχές όπου ήταν έντονο το θρησκευτικό συναίσθημα και οι κληρικοί θεωρούνταν πρόσωπα σεβασμού και εμπιστοσύνης. (Ανδρέου, 2008)

1.4 Οι πηγές άντλησης του ιστορικού υλικού

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που πρέπει να θιχθεί στο πλαίσιο του κεφαλαίου αυτού, είναι οι πηγές οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν για τη συγγραφή μίας τοπικής ιστορικής αφήγησης. Καταρχήν, να υπογραμμιστεί ότι ο τοπικός ιστοριογράφος αντλεί το υλικό του από κάθε είδους πηγή, είτε γραπτή είτε προφορική.

Η αρχική πληροφόρηση γίνεται μέσα από άρθρα και βιβλία που έχουν δημοσιευτεί κατά καιρούς. Όπως ένας συγγραφέας οποιουδήποτε εξειδικευμένου αντικειμένου, θα ξεκινήσει την αναζήτηση πληροφοριών από τα όσα έχουν γράψει οι προηγούμενοι πάνω σ' αυτό, έτσι και ο ιστορικός ανατρέχει σε ό, τι έχει γραφτεί από παλαιότερους σχετικά με την ιστορία του τόπου που τον ενδιαφέρει. Η διερεύνηση του τοπικού τύπου, τόσο του ημερήσιου όσο και του περιοδικού, μπορεί να αποδειχθεί μία πλούσια πηγή ιστορικού υλικού, κυρίως για τις νεότερες χρονικά περιόδους. Η επαφή με πρωτογενές γραπτό υλικό, δηλαδή με έγγραφα, ληξιαρχικές πράξεις και πρακτικά, είναι εξαιρετικά χρήσιμη. Κάτι τέτοιο συμβαίνει διότι αφ' ενός το υλικό αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό αξιόπιστο και αφ' ετέρου επειδή αποτελεί την επιβεβαίωση πως όσα έχουν γραφτεί στις διάφορες ιστορικές αφηγήσεις είναι αληθή. Επίσημα έγγραφα τέτοιου τύπου μπορεί να αναζητήσει κάποιος στην τοπική Βιβλιοθήκη, στο Δήμο, στο Επιμελητήριο, τη Νομαρχία, το Σχολείο, όπως επίσης και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους. (Πιπίνη & Βαμβακίδου, 2015)

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στην εισαγωγή της εργασίας, η προφορική παράδοση είναι εξαιρετικά βαρυσήμαντη στη συγγραφή ιστορίας. Η σπουδαιότητά της, μάλιστα, είναι ακόμα πιο μεγάλη στο κομμάτι της τοπικής ιστορίας, αφού οι μαρτυρίες όσων έχουν ζήσει από κοντά γεγονότα και καταστάσεις, μπορούν να συνθέσουν μία ζωντανή και άκρως ρεαλιστική εικόνα της ζωής των κατοίκων μιας περιοχής. Η προφορική συνέντευξη είναι ο τρόπος μέσω του οποίου ο ιστοριογράφος παίρνει το απαραίτητο προφορικό υλικό για όσα τον ενδιαφέρουν. Η επιλογή των κατάλληλων προσώπων, η σωστή προετοιμασία των ερωτήσεων και η δημιουργία ενός θετικού και χαλαρού κλίματος κατά τη διάρκεια της συνέντευξης είναι παράγοντες που θα φέρουν ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Ιδιαίτερα το κλίμα μεταξύ του ατόμου που παίρνει και εκείνου που δίνει τη συνέντευξη θεωρείται το κλειδί της

επιτυχίας, καθώς κάποιος που αισθάνεται άνετα και δε νιώθει πίεση, μιλάει ευκολότερα και ειλικρινέστερα για τα όσα έχει ζήσει. (Λεοντσίνης, 1996)

Εξίσου σημαντικές μπορεί να αποδειχθούν και άλλου είδους πηγές, όπως λογοτεχνικά έργα και έργα τέχνης, σφραγίδες και νομίσματα, κατάλοιπα υλικού πολιτισμού, για παράδειγμα εργαλεία, μηχανές, οικιακά σκεύη και ενδυμασίες. Ας προστεθούν σε όλα τα παραπάνω, ηχητικές μαρτυρίες από αρχεία ραδιοφωνικών σταθμών, φωτογραφικό υλικό, παλιές ταινίες και ντοκιμαντέρ, πληροφορίες για το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον, επιστολές και ό, τι άλλο κρύβει μέσα του μία εικόνα του παρελθόντος. Βέβαια, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να λησμονηθεί ότι η κάθε είδους πηγή που αξιοποιείται, πρέπει πρώτα να εξετάζεται εξονυχιστικά ως προς το βαθμό αξιοπιστίας και εγκυρότητάς της. (Νάκου, 2000)

1.5 Τι προσφέρει η τοπική ιστορία στον άνθρωπο, τι στον μαθητή και με ποιον τρόπο κρίνεται αποδοτικότερη η διδασκαλία της

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μέσα από το διάβασμα και τη διδασκαλία της τοπικής ιστορίας, ο άνθρωπος γενικότερα, αλλά και ο μαθητής ειδικότερα μπορεί να αποκομίσει πολλαπλά οφέλη. Αρχικά, το να μαθαίνει κανείς την ιστορία του τόπου του, του τόπου απ' όπου κατάγεται και όπου πέρασε τα παιδικά του χρόνια είναι από μόνο του σημαντικό ως γεγονός. Βοηθά το άτομο να αναγνωρίσει την αξία του μέρους καταγωγής του και τις θυσίες, τους αγώνες και όλα τα στάδια από τα οποία πέρασε το μέρος αυτό ώστε να πάρει τη σημερινή του μορφή και δομή. Επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα να συνειδητοποιήσει κανείς ότι ενώ αποτελεί κομμάτι του επιμέρους, δεν παύει να ανήκει και στο όλον. Για να γίνει πιο σαφές το παραπάνω, ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ότι είναι συγχρόνως και πολίτης του κόσμου, αλλά και πολίτης του τόπου. Αυτές οι δύο ιδιότητές του δεν μπορούν και δεν πρέπει να αποκόπτονται η μία από την άλλη. (Λεοντσίνης, 1996)

Ακόμη, είναι γεγονός ότι μέσα από την τοπική ιστορία καλλιεργείται ο ιστοριογραφικός λόγος. Αυτό σημαίνει ότι μαθαίνει κανείς τόσο να διαβάζει και να κατανοεί όσο και να γράφει μία ιστορική αφήγηση, τηρώντας όλα τα χαρακτηριστικά που αυτή οφείλει να έχει. Θα αποτελούσε παράλειψη να μη σημειωθεί ότι ο

άνθρωπος εμπλουτίζει τις ιστορικές του γνώσεις, αποκτά ένα ευρύτερο ιστορικό υπόβαθρο και βρίσκεται έτσι σε θέση να μη δέχεται άκριτα ό, τι του παρουσιάζεται ως ιστορική αλήθεια. Μαθαίνει να διαβάσει από ποικίλες πηγές την ιστορία, καλλιεργώντας μία κριτική στάση η οποία του επιτρέπει να εξάγει από μόνος του τα απαραίτητα συμπεράσματα και να αποφεύγει τους δογματισμούς. Να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό, ότι η τοπική ιστορία κατορθώνει να πετύχει το τελευταίο, αφού εκθέτοντας το επιμέρους, το ειδικό, το μοναδικό, δίνει φως σε γωνιές του παρελθόντος που παρέμεναν ίσως στο σκοτάδι. Η σύγκριση και ο συσχετισμός της τοπικής με τη γενική και την παγκόσμια ιστορία αν μη τι άλλο οξύνει το κριτικό πνεύμα. (Πιπίνη & Βαμβακίδου, 2015)

Περνώντας, λοιπόν, από την προσφορά της τοπικής ιστορίας στον άνθρωπο, στο κατά πόσο εκείνη είναι αναγκαίο να διδάσκεται στους μαθητές, χρήζει αναφοράς η παρατήρηση ότι τα τελευταία χρόνια τα προγράμματα σπουδών έχουν συμπεριλάβει μαθήματα τοπικής ιστορίας και προβλέπουν τον τρόπο διδασκαλίας της. Στο ερώτημα αν κρίνεται χρήσιμο και γόνιμο για τον κάθε μαθητή να διδάσκεται την ιστορία του τόπου του, η απάντηση δεν μπορεί παρά να είναι καταφατική και υπάρχουν πολλοί λόγοι που οδηγούν σε μία τέτοια διαπίστωση. (Ανδρέου, 2008)

Ένας πρώτος λόγος είναι ότι ο μαθητής οξύνει την παρατηρητικότητα και τη συγκέντρωσή του σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Μαθαίνει τι σημαίνει να κάνει κανείς έρευνα, να εξετάζει ένα θέμα με επιστημονικό και συστηματικό τρόπο και κατ' επέκταση καλλιεργεί με τον τρόπο αυτό την ερευνητική του διάθεση. Αξίζει να συμπληρωθεί ότι η διδασκαλία της τοπικής ιστορίας αποτελεί το έναυσμα και δίνει στο μαθητή το ερέθισμα να μελετήσει και κομμάτια της γενικής ιστορίας. (Ανδρέου, 2008)

Ένας ακόμη λόγος αποτελεί το γεγονός ότι ο μαθητής έχει την ευκαιρία να συνδεθεί με ιστορικές μνήμες του παρελθόντος του τόπου του. Κάτι τέτοιο είναι σημαντικό διότι γνωρίζοντας τις θυσίες και τους κόπους που κατέβαλαν οι παλαιότεροι, μπορεί κανείς να εκτιμήσει καλύτερα τόσο τη συλλογική προσπάθεια του παρελθόντος όσο και τα αγαθά που απολαμβάνει στο παρόν. Επίσης, είναι λογικό επόμενο να ευαισθητοποιηθεί για το μέλλον και την πορεία του τόπου του και να φροντίσει ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον. Ο μαθητής, δηλαδή, μετατρέπεται σε ενεργό πολίτη που δε θα διστάσει να αναλάβει μια πρωτοβουλία για

να συμβάλλει στο καλό του τόπου του. Μαθαίνει την αξία που έχει η συμμετοχή στα κοινά, η αλληλεγγύη και η αλληλοστήριξη με στόχο το κοινό καλό. Επομένως, η τοπική ιστορία καλλιεργεί την αίσθηση του συν-ανήκειν και ο μαθητής συνειδητοποιεί ότι φέρει και ο ίδιος ευθύνες και επηρεάζει με την στάση του το γενικό καλό και την πορεία του τόπου του. (Νάκου, 2000)

Εντούτοις, παρά την σπουδαιότητα και τα θετικά που μπορεί να αποκομίσει ο μαθητής σε πολλαπλά επίπεδα, παρατηρείται μια απουσία ενδιαφέροντος για το μάθημα της τοπικής ιστορίας. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές αδιαφορούν σε μεγάλο βαθμό, υποτιμούν το μάθημα και το θεωρούν ως κάτι το ασήμαντο, το ανιαρό, που δεν έχει απολύτως τίποτα ουσιαστικό να τους προσφέρει. Η αδιαφορία τους αυτή είναι εν μέρει δικαιολογημένη, καθώς δεν έχουν ούτε την κατάλληλη ηλικία και κατά συνέπεια ούτε την κατάλληλη ωριμότητα για να μπορέσουν να εκτιμήσουν την αξία ενός μαθήματος. Και ακριβώς εδώ είναι που αρχίζει ο ρόλος του δασκάλου. Ο δάσκαλος καλείται να βρει την κατάλληλη μέθοδο η οποία θα καταστήσει το μάθημα περισσότερο ελκυστικό και ενδιαφέρον. (Μαυροσκούφης, 1999)

Ας γίνει, λοιπόν, μία προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι τρόποι και τα μέσα που μπορεί να εκμεταλλευτεί ο δάσκαλος ούτως ώστε να κερδίσει την προσοχή των μαθητών του. Για το μάθημα της τοπικής ιστορίας, μεγάλη σημασία έχουν τα προφορικά δεδομένα, οι μαρτυρίες, δηλαδή, από ανθρώπους που έχουν ζήσει εκ των έσω ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις. Μία διήγηση ενός παλαιότερου που περιγράφει τα όσα έχει ζήσει στο παρελθόν και παρουσιάζει ουσιαστικά τη δική του οπτική γωνία για τα γεγονότα, είναι ικανή να κάνει το μάθημα πιο ζωντανό. Επιπλέον, επισκέψεις σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και κτήρια, θα φέρουν τους μαθητές σε αμεσότερη επαφή με το ιστορικό παρελθόν. Να προστεθεί στα παραπάνω ότι η αξιοποίηση λογοτεχνικών κειμένων, αλλά και εικαστικών έργων, πέρα απ' το γεγονός ότι θα διακόψει τη μονοτονία του μαθήματος, δύναται να εκθέσει και το πώς εκφράζει και αντιλαμβάνεται την ιστορία ο χώρος των γραμμάτων και του πολιτισμού. (Ανδρέου, 2008)

Η διδασκαλία του μαθήματος της τοπικής ιστορίας είναι καλό να μη μένει απαγκιστρωμένη στο μακρινό παρελθόν. Αυτό σημαίνει ότι ο δάσκαλος οφείλει να βρει το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο παρελθόν και στο σήμερα, στην επικαιρότητα. Το μάθημά του θα είναι περισσότερο ενδιαφέρον, αν κατορθώσει να περάσει

διαχρονικά νοήματα και σύγχρονα μηνύματα στους μαθητές, δείχνοντάς τους έτσι στην πράξη ότι η ιστορία δεν είναι εκεί για μουσειακούς λόγους και σκοπούς, αλλά για να αποτελέσει έναν χρήσιμο οδηγό για το παρόν και το μέλλον. (Ανδρέου, 2008)

Συνοψίζοντας, είναι καλό ο δάσκαλος να ξεφύγει από το πλαίσιο των παραδοσιακών πρακτικών διδασκαλίας. Το σχολικό βιβλίο δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως το μοναδικό σημείο αναφοράς. Ο μαθητής θα σταματήσει να είναι ένας απλός παθητικός δέκτης και δε θα αισθάνεται ανία, αν ενισχυθεί η συμμετοχή του στο μάθημα. Οι επισκέψεις σε χώρους που κρύβουν μέσα τους ιστορικές μνήμες, ενεργοποιούν το σώμα και το μυαλό του μαθητή. Επιπλέον, η διεξαγωγή ιστορικής έρευνας συμβάλλει στο να διατυπώνουν οι μαθητές τις δικές τους υποθέσεις και μέσα από τη συγκέντρωση στοιχείων και ιστορικού υλικού να τις επαληθεύουν ή να τις απορρίπτουν. (Ανδρέου, 2008)

Ολοκληρώθηκε, έτσι, μία συνοπτική ανάλυση όλων εκείνων των παραγόντων που οφείλει κανείς να έχει στο πίσω μέρος του κεφαλιού του, όταν ξεκινά τη συγγραφή τοπικής ιστορίας. Ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο η παρουσίαση της ιστορίας της Υπάτης, ενός χωριού της Στερεάς Ελλάδας, με πλούσιο υλικό από την πορεία της ανά τους αιώνες.

2 Η ιστορία της Υπάτης

2.1 Ο γεωγραφικός προσδιορισμός

Στην καρδιά της Ελλάδας, στην Στερεά Ελλάδα, στο νομό της Φθιώτιδας και στο δήμο της Λαμίας βρίσκεται το χωριό της Υπάτης. Είναι χτισμένο στις βόρειες πλαγιές του όρους Οίτη, σε υψόμετρο περίπου 400 μέτρων, και απέχει ελάχιστα από τον Σπερχειό ποταμό. Η Υπάτη αριθμεί περίπου 500 κατοίκους και χαρακτηρίζεται αναμφίβολα από μία αστείρευτη φυσική ομορφιά. Η ομορφιά του φυσικού της τοπίου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους καταρράκτες, τα τρεχούμενα νερά και την πλούσια χλωρίδα της.

Το κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται γενικά μεσογειακό, καθώς είναι αρκετά δροσερό και ξηρό, με αρκετές βροχοπτώσεις κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ παλαιότερα κύρια ενασχόληση της πλειονότητας υπήρξε η καλλιέργεια των καπνών.

2.2 Η πορεία και η εξέλιξη της ιστορίας της Υπάτης ανά τους αιώνες

Στην παρούσα ενότητα γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστεί με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια και σαφήνεια η ιστορική εξέλιξη της περιοχής της Υπάτης, αλλά και των κατοίκων της. Με άλλα λόγια, ξεκινώντας από τα αρχαία χρόνια και φτάνοντας ως τη σημερινή εποχή, θα αναφερθούν λεπτομερώς στοιχεία για τους ανθρώπους και τα φύλα που κατοίκησαν την περιοχή, τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα, τις μάχες, τις συμμετοχές σε πολέμους, τις πολιορκίες, τις ξενοκρατίες, τις εκδιώξεις των ντόπιων πληθυσμών, το καθεστώς και τις συνθήκες διαβίωσης.

2.2.1 Αινιάνες- Οι πρώτοι ιστορικά επιβεβαιωμένοι κάτοικοι της Υπάτης

Το πρώτο φύλο για το οποίο υπάρχουν επιβεβαιωμένα στοιχεία ότι κατοίκησε την περιοχή είναι οι λεγόμενοι Αινιάνες. Οι Αινιάνες αποτελούσαν ένα από τα πάμπολλα φύλα της αρχαίας Ελλάδας, ενώ η πρώτη αναφορά σε αυτούς γίνεται στην

Ιλιάδα του Ομήρου. Ο Όμηρος σημειώνει πως έλαβαν μέρος στον Τρωικό Πόλεμο πλάι σε άλλα ελληνικά φύλα. Τόπος κατοικίας τους ήταν αρχικά η περιοχή γύρω από τη Δωδώνη, ενώ διάφορες επιδρομές και συγκρούσεις με γειτονικά φύλα τους υποχρέωσαν αργότερα να μετακινηθούν νοτιότερα. (Αβραάμ, 1985)

Τον 8ο αιώνα π.Χ. εγκαταστάθηκαν στην κοιλάδα του Σπερχειού, αφού κατόρθωσαν πρώτα να εκτοπίσουν από εκεί τους λεγόμενους Ιναχιείς. Ενδιαφέρον, μάλιστα, παρουσιάζει η ιστορία σύμφωνα με την οποία οι Αινιάνες πήραν τη γη των Ιναχιέων. Πιο συγκεκριμένα, η παράδοση λέει πως είχε δοθεί ένας χρησμός στους Αινιάνες και ένας άλλος χρησμός στους Ιναχιείς. Ο πρώτος χρησμός έλεγε πως σε περίπτωση που οι Αινιάνες πάρουν δίχως ίχνος βίας ένα μικρό κομμάτι γης από τους Ιναχιείς, τότε θα τους πάρουν έπειτα και ολόκληρη τη γη. Ο δεύτερος χρησμός τόνιζε στους Ιναχιείς πως αν με τη θέληση τους παραχωρήσουν έστω και ένα μικρό κομμάτι γης στους Αινιάνες, τότε θα χάσουν και όλη τους τη γη. Και όπως γίνεται πάντα στην αρχαία ελληνική παράδοση, οι χρησμοί τούτοι βγήκαν αληθινοί. Ειδικότερα, ο Τέμων που ανήκε στους Αινιάνες, μεταμφιέστηκε σε επαίτη και πήγε στο στρατόπεδο των Ιναχιέων ζητώντας ελεημοσύνη. Ο βασιλιάς των τελευταίων Υπέροχος, θέλοντας να τον περιπαίξει, διέταξε να του προσφέρουν ένα κομμάτι χώμα. Ο Τέμων έβαλε το χώμα σε ένα σακούλι και έφυγε τρέχοντας. Όταν οι Ιναχιείς αντιλήφθηκαν το λάθος τους ενθυμούμενοι τον χρησμό, ήταν ήδη πολύ αργά, καθώς ο Τέμων είχε απομακρυνθεί. Μάλιστα, σύμφωνα πάντα με την παράδοση, ο θεός Απόλλωνας είχε βοηθήσει τον Τέμωνα για να απομακρυνθεί γρηγορότερα. Το επεισόδιο αυτό οδήγησε σε μια μετέπειτα μονομαχία ανάμεσα στους βασιλείς των δύο φύλων, τον Υπέροχο από τη μία και το Φήμιο από την άλλη. Νικητής της μονομαχίας υπήρξε φυσικά ο Φήμιος και έτσι οι Ιναχιείς αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την κοιλάδα του Σπερχειού και να την παραχωρήσουν στους Αινιάνες. (Αβραάμ, 1985)

Η παραπάνω ιστορία, αν και περιέχει πολλά στοιχεία μυθολογίας και μυθοπλασίας, είναι σημαντική και άξια αναφοράς καθώς φανερώνει έναν από τους λόγους για τους οποίους ο Απόλλωνας λατρευόταν πολύ από τους Αινιάνες. Επιπλέον, οι Τέμων και Φήμιος απεικονίστηκαν αργότερα σε νομίσματα και αποτελούσαν κάθε χρόνο τιμώμενα πρόσωπα, ενώ τελούνταν και θυσίες για χάρη τους. (Αβραάμ, 1985)

2.2.2 Από τον 5^ο μέχρι τον 2^ο αιώνα π.Χ.- Η θέση των Αινιάνων στον Πελοποννησιακό πόλεμο, η Μακεδονική κυριαρχία και η Αιτωλική συμπολιτεία

Αφού, λοιπόν, σημειώθηκαν τα όσα αναφέρει η ιστορική παράδοση σχετικά με την εγκατάσταση των Αινιάνων στην Υπάτη και τη γύρω περιοχή, ας προχωρήσει η ιστορική καταγραφή των κυριότερων γεγονότων που ακολούθησαν. Να επισημανθεί ότι το 480 π.Χ. και κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Ξέρξη, οι Αινιάνες ήταν ανάμεσα σε εκείνους που “μήδισαν”, που τάχθηκαν, δηλαδή, στο πλευρό των Περσών, παρέχοντάς τους στρατιωτική βοήθεια. Στα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. οι Αινιάνες ίδρυσαν πολλές πόλεις στη γύρω περιοχή και έκτισαν κάστρα στο μέρος της Υπάτης, που αποτελούσε κατά κάποιο τρόπο την πρωτεύουσά τους. Όλες οι πόλεις τους μαζί οργανώθηκαν σε μία ομοσπονδία, το Κοινό. Το Κοινό αποτελούσε το διοικητικό κέντρο και αντιπρόσωποι από κάθε πόλη εκλέγονταν κάθε χρόνο και αναλάμβαναν καθήκοντα. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431-404 π.Χ.) η περιοχή των Αινιάνων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ουδέτερη ζώνη, καθώς δεν υπάρχει καταγραφή ούτε για συγκρούσεις ούτε για καταστροφές. Εντούτοις, οι Αινιάνες δεν ήταν εντελώς αμέτοχοι του πολέμου, αφού φαίνεται πως συμμετείχαν με τους Αθηναίους ενάντια στους Λακεδαιμονίους. Το συμπέρασμα για συμμαχία με τους Αθηναίους εξάγεται από το γεγονός ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν στήσει ένα οχυρό κοντά στις Θερμοπύλες, για να παρατηρούν τις κινήσεις των Αινιάνων. Το 412 π.Χ. ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Άγις ο Β΄ πραγματοποίησε χειμερινή εκστρατεία ενάντια στους Αινιάνες και κατάφερε να αποσπάσει αρκετά λάφυρα και μία χρηματική αποζημίωση. (Αβραάμ, 1985)

Μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού Πολέμου και κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας των Σπαρτιατών, οι Αινιάνες συμμετέχουν στα μισθοφορικά στρατεύματα του Κύρου απέναντι στον αδερφό του Αρταξέρξη. Η ιστοριογραφία τους αναφέρει ως έμπειρους πολεμιστές, τοξότες, σφενδονιστές, ακοντιστές και ικανούς ιππείς. Να σημειωθεί, επίσης, ότι ο Ξενοφών τους χαρακτηρίζει καλούς χορευτές, ενώ είχαν και δικό τους χορό που ονομαζόταν καρπαία και χορευόταν υπό τους ήχους ενός αυλού. Η καρπαία ήταν στην ουσία μια αναπαράσταση της σύγκρουσης του ζευγολάτη με το ληστή, όπου ο νικητής έζευε τον ηττημένο με τα βόδια. (Αβραάμ, 1985)

Συνεχίζοντας την ιστορική αφήγηση, να σημειωθεί ότι το 400 π.Χ. κόπηκε το πρώτο νόμισμα των Αινιάνων. Το 394 π.Χ. πολέμησαν μαζί με τους Θηβαίους, τους Πέρσες, τους Αθηναίους, τους Κορινθίους και τους Αργείους απέναντι στους Σπαρτιάτες. Οι Σπαρτιάτες με ηγέτη τον Αγησίλαο κατάφεραν να επικρατήσουν και λίγα χρόνια αργότερα οι Αινιάνες φαίνεται να τάσσονται στο πλευρό των Λακεδαιμονίων, αναγνωρίζοντας την ανωτερότητά τους. Ωστόσο, στην πρώτη ήττα των φαινομενικά ανίκητων και παντοδύναμων Λακεδαιμονίων το 371 π.Χ. από τους Θηβαίους, οι Αινιάνες συμμετείχαν στη μάχη στο πλευρό των τελευταίων. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, το γεγονός, ότι τα χρόνια 354-345 π.Χ. οι Αινιάνες, όπως και ολόκληρη η Θεσσαλία είναι υποταγμένοι στους Μακεδόνες και συμμετέχουν στο Φωκικό Πόλεμο υπό τις οδηγίες του Φιλίππου του Β΄. (Baker, 2004)

Τον 4ο αιώνα π.Χ. ο Αριστοτέλης αναφέρει για πρώτη φορά το όνομα “Υπάτη”, μνημονεύοντας την αρχαία πρωτεύουσα των Αινιάνων. Το 323-322 π.Χ, αμέσως μετά το θάνατο του Μ.Αλεξάνδρου, λαμβάνει χώρα ο Λαμιακός Πόλεμος. Στον πόλεμο αυτόν, οι Αινιάνες, ενώ στην αρχή πολεμούν στο πλευρό των Μακεδόνων, έπειτα παίρνουν το μέρος των επαναστατημένων πόλεων της νότιας Ελλάδας με ηγεμόνες τους Αθηναίους. Έκβαση του πολέμου ήταν η νίκη των Μακεδόνων και η επιβολή ξανά της μακεδονικής κυριαρχίας. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Φτάνοντας στο 278 π.Χ., οι Αινιάνες εντάσσονται στην Αιτωλική Συμπολιτεία και η Υπάτη αναλαμβάνει περιοδικά το ρόλο της προσωρινής πρωτεύουσας. Ο Φίλιππος ο Β΄ ο Μακεδόνας υποτάσσει και πάλι τη χώρα των Αινιάνων το 244 π.Χ. και έως το 196 π.Χ. Τότε γίνεται μία μάχη στις Κυνός Κεφαλές, όπου ο Φίλιππος Ε΄ γνωρίζει την ήττα από το ρωμαίο ύπατο Τίτο Κοϊνκτιο Φλαμινίνο και τις συμμαχικές δυνάμεις των Αιτωλών. Το γεγονός αυτό οδήγησε, όπως ήταν επόμενο, στην απελευθέρωση των Αινιάνων από τους Μακεδόνες. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

2.2.3 Η περίοδος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας- Η ακμή των Φαρμακίδων

Από το 192 π.Χ. και έπειτα αρχίζει μια περίοδος κατά την οποία οι Αινιάνες θα περάσουν στην επιρροή των κυρίαρχων της εποχής Ρωμαίων. Ενώ, λοιπόν,

εξακολουθούν, να ανήκουν στους Αιτωλούς, οι αποφάσεις και η μοίρα τους καθορίζεται από τις βλέψεις και τις ορέξεις των Ρωμαίων. Έτσι, το 146 π.Χ. αποκτούν κάποια προνόμια πολιτικής αυτονομίας, τα οποία θα διατηρήσουν μέχρι και την εποχή του Αυγούστου Καίσαρα. Οι Αινιάνες ήταν φιλικά προσκεείμενοι προς τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, γεγονός που αποδεικνύεται και από την πολύτιμη βοήθεια που προσέφεραν στους Γαλάτες και τον αρχηγό τους Βρέννο. Συγκεκριμένα, οι τελευταίοι εισέβαλαν στον ελληνικό χώρο με σκοπό να επιτεθούν κατά των Φωκίων και άλλων Ελλήνων, και οι Αινιάνες ήταν εκείνοι που τους έδειξαν ένα κρυφό μονοπάτι για να περάσουν χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από κανέναν. Πρόκειται για το ίδιο μονοπάτι που είχε υποδείξει ο Εφιάλτης στους Πέρσες για να αιφνιδιάσουν το Λεωνίδα και τους τριακόσιους. (Κακαβάς, 2009)

Την εποχή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αύγουστου, οι Αινιάνες χάνουν σταδιακά την αυτονομία τους και τελικά οδηγούνται σε εξαφάνιση ως φύλο. Γίνεται, έτσι, το πέρασμα σε ένα επόμενο στάδιο, στο οποίο οι Υπαταίοι, ένα νέο φύλο που προέκυψε από την επιμιξία Αινιάνων και Αιτωλών, είναι εκείνοι που πρωταγωνιστούν ως λαός στην περιοχή και θέτουν την Υπάτη ως την πρωτεύουσά τους. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Υπάτη έφτασε σε μεγάλη ακμή τα επόμενα χρόνια και ήταν μια υπολογίσιμη δύναμη. (Κακαβάς, 2009)

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη μια παρέκβαση από την ιστορική αφήγηση, ώστε να σημειωθούν ορισμένα δεδομένα για το φαινόμενο της μαγείας στην περιοχή της Υπάτης και της ευρύτερης Θεσσαλίας όπου ανήκει. Η Θεσσαλία γενικότερα είχε τη φήμη της μητέρας των μαγισσών, ενώ η παράδοση αναφέρει πως η Μήδεια, η τρομερή μάγισσα της αρχαιότητας, είχε εγκατασταθεί στην περιοχή. Επιπρόσθετα, η πλούσια χλωρίδα της Οίτης σε συνδυασμό με τα σπάνια βότανα και το μοναδικό φυτό ελλέβορος, που ήταν γνωστό για τη θεραπεία κυρίως ψυχικών παθήσεων, συνέβαλαν στην καλλιέργεια του μύθου για την ύπαρξη μαγισσών. Οι μάγισσες αυτές είχαν την ονομασία “φαρμακίδες”, ενώ η πλέον γνωστή φαίνεται πως ήταν η Αγανίκη ή Αγαονίκη ή Αγλαονίκη. Η τελευταία παρουσιάζεται και ως η πρώτη γυναίκα που ασχολήθηκε με την αστρονομία, μελετώντας τις κινήσεις της σελήνης. Συνδύαζε τη μαγεία με την αστρονομία, ενώ πραγματοποιούσε μαγικές τελετουργίες σε ένα σημείο δυτικά της Υπάτης, στο οποίο το έδαφος είχε μία σχισμή. Η συγκεκριμένη σχισμή είναι ορατή ακόμα και σήμερα και έμεινε γνωστή με την ονομασία “Ανεμότρυπα”. Να μη λησμονηθεί ότι στην Υπάτη λειτουργεί σήμερα πλήρως εξοπλισμένο

αστεροσχολείο, γεγονός που οφείλεται πιθανότατα σε αυτήν την πρώτη γυναίκα αστρονόμο της αρχαιότητας. (Συλεούνης, 2007)

Ο Απουλήιος στο έργο του “Μεταμορφώσεις”, ο Λουκιανός στο “Λούκιος Όνος”, αλλά και οι Αριστοφάνης, Θεόφραστος, Πλίνιος και Ηλιόδωρος αναφέρουν τη Θεσσαλία και την Υπάτη συγκεκριμένα ως κέντρο μαγείας. Επιπλέον, οι φαρμακίδες της Υπάτης, αποτελούν αντικείμενο έρευνας έως και σήμερα, παρόλο που η ύπαρξη τους δεν επιβεβαιώνεται από κανένα αρχαιολογικό εύρημα. Ενώ σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως αντικείμενα που μαρτυρούν μαγικές δραστηριότητες, στη Θεσσαλία τα ευρήματα αυτά απουσιάζουν. (Συλεούνης, 2007)

Οι φαρμακίδες, η μαγεία και οι Υπαταίοι ως σύνολο, για να μπει μια τελεία στην ιστορική παρέκβαση, προεξάρχουν σε όλη τη Θεσσαλία. Ο Απουλήιος, μάλιστα, επισημαίνει στο έργο του “Μεταμορφώσεις” την ύπαρξη και τη δύναμη της ρωμαϊκής Υπάτης ή Υπάτα, όπως προφερόταν περίπου στα λατινικά. Το 54 μ.Χ. χτίζεται στην Υπάτη η πρώτη χριστιανική εκκλησία από τον Ηρωδίωνα, μαθητή και συγγενή του απόστολου Παύλου. Ο Ηρωδίων εκτελεί χρέη επισκόπου στην εκκλησία, όμως, εικάζεται ότι οι Ιουδαίοι κάτοικοι της περιοχής διατύπωσαν μομφές εναντίον του και τελικά οι ρωμαϊκές αρχές τον οδήγησαν στο θάνατο. (Καλαντζή-Σμπυράκη, 2011)

2.2.4 *Αι Νέαι Πάτραι στο Βυζάντιο- Οι αλώσεις από Φράγκους και Καταλανούς*

Το μοναδικό άξιον αναφοράς στοιχείο από τους επόμενους αιώνες είναι ένας σεισμός που συνέβη το 551 μ.Χ. και κατέστρεψε ολοκληρωτικά την πόλη. Παρόλ’ αυτά, η Υπάτη κτίζεται από την αρχή και επιπλέον κατασκευάζει οχυρά που βασίζονται στα προγενέστερα τείχη της πόλης. (Κακαβάς, 2009)

Ακολουθεί ένα σκοτεινό κομμάτι στην ιστορία της Υπάτης, καθώς τον 7ο και 8ο αιώνα μ.Χ. δεν υπάρχει καμία απολύτως αναφορά για εκείνη στην ιστοριογραφία. Ένα πιθανό σενάριο που εξηγεί το παραπάνω είναι η άλωσή της από τους Σλάβους, αφού πολλές περιοχές της Δυτικής Ελλάδας είχαν πέσει τότε θύματα σλαβικών επιδρομών. (Καλαντζή-Σμπυράκη, 2011)

Η πόλη συναντάται ξανά στην ιστοριογραφία τον 9ο αιώνα και ενώ πατριάρχης ήταν ο Φώτιος. Το αξιοσημείωτο, βέβαια, είναι ότι συναντάται με μία καινούργια ονομασία, καθώς αναφέρεται ως Νέαι Πάτραι. Η ονομασία αυτή θα επικρατήσει για τα επόμενα χρόνια, όπου η Υπάτη θα είναι γνωστή στον ευρύτερο χώρο ως η Νέα ή η Μικρή Πάτρα. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Το 997 μ.Χ. μνημονεύεται μία σημαντική μάχη στην περιοχή της Νέας Πάτρας. Πιο ειδικά, οι Βούλγαροι με επικεφαλής το Σαμουήλ και ενώ επέστρεφαν στη Βουλγαρία έπειτα από επιδρομές στη νότια Ελλάδα συγκρούστηκαν με βυζαντινά στρατεύματα. Ο στρατηγός των Βυζαντινών Νικηφόρος Ουρανός επιτέθηκε με αιφνίδιο τρόπο στους Βούλγαρους και τους κατατρόπωσε. Εικάζεται ότι λίγο πριν παραδοθούν, οι Βούλγαροι φώναζαν στην γλώσσα τους βόγο-μιλ που σημαίνει “παραδινόμαστε” και γι’ αυτό το λόγο ο εν λόγω οικισμός πήρε την ονομασία Βογομίλου ή Βογόμυλοι. (Κακαβάς, 2009)

Επόμενος σταθμός στην ιστορία της Υπάτης είναι το 1204, έτος ορόσημο στην ιστορία του Βυζαντίου, καθώς λαμβάνει χώρα η μεγάλη Σταυροφορία των Φράγκων. Η Υπάτη, λοιπόν, αλώνεται από τους Σταυροφόρους και παραμένει υπό φράγκικη κυριαρχία έως και το 1218. Τότε, εντάσσεται στο δεσποτάτο της Ηπείρου, καθώς ο Δεσπότης Ηπείρου Θεόδωρος Άγγελος Κομνηνός Δούκας καταφέρνει να εκτοπίσει τους Φράγκους. Το 1259 η Υπάτη περνάει στα χέρια του Μιχαήλ Β΄ Κομνηνού Δούκα και μετά το θάνατό του την αναλαμβάνει ο νόθος γιος του Ιωάννης Α΄ Άγγελος Κομνηνός Δούκας. Ο τελευταίος ηγεμονεί σε ολόκληρη την περιοχή της Θεσσαλίας ή της Μεγάλης Βλαχίας, όπως ονομαζόταν τότε, που εκτεινόταν από την Πίνδο ως τον Παγασητικό κόλπο. Επίσης, αφού προσάρτησε και την Μικρή Βλαχία, έθεσε πρωτεύουσα και βασική έδρα του κράτους του την Υπάτη. (Κακαβάς, 2009)

Το 1275 η Νέα Πάτρα τίθεται υπό πολιορκία από 30.000 περίπου Βυζαντινούς μισθοφόρους. Με ένα τέχνασμα ο ηγεμόνας Ιωάννης ο Α΄ κατορθώνει μεταμφιεσμένος σε αγρότη να ζητήσει τη βοήθεια των Αθηναίων και οι τελευταίοι σπεύδουν και λύνουν την πολιορκία. Θα αποτελούσε παράλειψη να λησμονηθεί ότι στα χρόνια του Ιωάννη Β΄, εγγονού του Ιωάννη Α΄, η Υπάτη λειτούργησε ως έδρα του νομισματοκοπείου της Μεγάλης Βλαχίας. (Baker, 2004)

Στη συνέχεια, το 1318 το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής της Νέας Πάτρας περνά στα χέρια των Καταλανών. Το δουκάτο των Νέων Πατρών γίνεται η δεύτερη

μετά την Αθήνα πρωτεύουσα των Καταλανών και η σημασία του αναδεικνύεται και από το γεγονός ότι οι βασιλείς της Αραγωνίας έφεραν στον τίτλο τους και το όνομα Νέαι Πάτραι (Neopatria). Οι Καταλανοί ωφέλησαν ποικιλοτρόπως την περιοχή της Υπάτης, αφού πέρα από το ότι ενίσχυσαν το κάστρο και την οχύρωση της πόλης, έκοψαν στη Σικελία τόσο χρυσά όσο και αργυρά νομίσματα με το όνομα Neopatria. Τα νομίσματα αυτά κυκλοφόρησαν σε όλα τα εδάφη της Ισπανίας, αλλά και στην Ελλάδα. (Κακαβάς, 2009)

Τα επόμενα χρόνια και μέχρι το τέλος περίπου του αιώνα, η Υπάτη καταλαμβάνεται περιοδικά από Αλβανούς, Φλωρεντιανούς και Σικελιανούς. Κάπως έτσι, οδηγείται κανείς στο 1394 μ.Χ. που σηματοδοτεί το πέρασμα της Υπάτης σε Οθωμανική κυριαρχία. Η ονομασία της αλλάζει και παίρνει χαρακτηριστικά που θυμίζουν και είναι κοντά στην τούρκικη γλώσσα. Καλείται, λοιπόν, Μπάντρα, από το Πάτρα, και Πατρατζίκ, που σημαίνει Μικρή Πάτρα. Περνώντας στις αρχές του 15ου αιώνα, να σημειωθεί ότι οι Οθωμανοί, αφού απώλεσαν αρκετές φορές την περιοχή της Υπάτης, επικράτησαν τελικά οριστικά σε αυτή. Το Πατρατζίκ οργανώθηκε με βάση το τουρκικό διοικητικό σύστημα και αποτελούσε καζά, δηλαδή επαρχία, που υπαγόταν στο σαντζάκιο, το νομό των Τρικάλων. Μετά την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας υπαγόταν πλέον στο σαντζάκιο της Ναυπάκτου. (Κακαβάς, 2009)

2.2.5 Η Οθωμανική κυριαρχία και τα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης- Οι κακουχίες, οι ιστορικές μάχες και η απελευθέρωση στην Υπάτη

Κατά τη μακρά περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, οι κάτοικοι της Υπάτης υπέστησαν όλα τα δεινά και τα βάσανα που περνούσε και ο υπόλοιπος ελληνισμός. Πλήρης υποταγή στους Οθωμανούς, υπεξαίρέσεις κομματιών γης και ακίνητων περιουσιών και βέβαια, το γνωστό παιδομάζωμα. Οι τουρκικές αρχές είχαν την στρατηγική να οργανώνουν, κατά κύριο λόγο στις ορεινές περιοχές, τα λεγόμενα αρματωλίκια, στα οποία οριζόταν και ένας διοικητής αρματωλός. Έτσι και στα ορεινά τμήματα του Πατρατζικίου στήθηκε ένα αρματωλίκι στο οποίο τέθηκαν κατά καιρούς επικεφαλής οι Σπανός, Γιάννης Κοντογιάννης, Κωνσταντής Κοντογιάννης και ο ξακουστός Μήτσος Κοντογιάννης. Η φήμη του τελευταίου στηριζόταν στην ενεργό συμμετοχή του στην Επανάσταση του '21, αφού είχε μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία και

έλαβε μέρος σε σπουδαίες μάχες και στη δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου, απ' όπου κατάφερε να βγει ζωντανός. (Φιλήμων, 1860)

Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, μία επιδρομή των Τουρκαλβανών Μπεκιάρηδων στην Υπάτη το 1777, καθώς είχε καταστροφικές συνέπειες για την περιοχή και τους κατοίκους. Πιο συγκεκριμένα, πολυάριθμες χριστιανικές συνοικίες που βρίσκονταν έξω από τα τείχη της πόλης καταστράφηκαν ολοσχερώς, με αποτέλεσμα οι κάτοικοί τους να υποχρεωθούν σε μετανάστευση στην Κωνσταντινούπολη. (Φιλήμων, 1860)

Το 1800 ο Ζαχαρίας Αινιάν δέχτηκε πρόσκληση για να διδάξει στην σχολή της Υπάτης. Ο ίδιος και οι τρεις γιοι του Γεώργιος, Χριστόδουλος και Δημήτριος στήριξαν πολύ τόσο την Επανάσταση όσο και το νεοσύστατο ελληνικό κράτος αργότερα. Πέρα από τις συμμετοχές σε μάχες, σημαντική ήταν η συμβολή τους στον τομέα της παιδείας, καθώς έδωσαν προτεραιότητα στη μόρφωση των Ελλήνων με βάση τις επιταγές και τα αιτήματα του Διαφωτισμού. Η κόρη του Γεωργίου ήταν η ποιήτρια Αγανίκη Αινιάνος Μαζαράκη, με αξιοπρόσεχτη προσφορά στον πνευματικό τομέα. (Φιλήμων, 1860)

Αφού, λοιπόν, αποτυπώθηκαν τα κυριότερα συμβάντα και οι αξιόλογες προσωπικότητες της περιόδου της οθωμανικής υποταγής, ας γίνει η μετάβαση στην Επανάσταση του 1821 και το ρόλο που διαδραμάτισε η Υπάτη σ' αυτή. Αρχικά, δεν μπορεί να παραλειφθεί η πρώτη πολιορκία της Υπάτης από τους επαναστατημένους Έλληνες με σκοπό την εκδίωξη των Τούρκων. Η πολιορκία τούτη έλαβε χώρα στις 18 Απριλίου του 1821, αλλά δεν είχε ευτυχή κατάληξη για τους Έλληνες. Από την ανατολική πλευρά επιτίθενται οι επαναστάτες με αρχηγό τον Αθανάσιο Διάκο και κατορθώνουν να διώξουν τους οχυρωμένους στο Μπογκομίλ Τούρκους και να τους απομακρύνουν από την πόλη, βάζοντας φωτιά σε σπίτια και οχυρά. Παράλληλα, από τη δυτική πλευρά επιτίθεται ο Μήτσος Κοντογιάννης και πετυχαίνει να περιορίσει τους Τούρκους σε λίγα σπίτια και το τέμενος. Αποτέλεσμα των δύο προαναφερθέντων επιθέσεων ήταν η συνθηκολόγηση με περίπου οκτακόσιους Τούρκους και Αλβανούς, που συμφώνησαν να παραδοθούν την επόμενη μέρα και να καταφύγουν στη Λαμία. Ωστόσο, μία κωλυσιεργία και καθυστέρηση από τη μεριά του Κοντογιάννη, έδωσε την ευκαιρία στους Τούρκους να ανασυνταχθούν και με ισχυρή στρατιωτική βοήθεια που κατέφθασε να λύσουν τελικά την πολιορκία. Ένα

θετικό, ωστόσο, που προέκυψε από όλη αυτήν την ιστορία ήταν ότι πλέον ολόκληρη η περιοχή της Φθιώτιδας ανήκε στον επαναστατικό ελληνικό κύκλο. (Φιλήμων, 1860)

Επιπλέον, μία ακόμη βαρυσήμαντη μάχη, η μάχη του Αετού, έγινε το Μάιο του 1821. Ειδικότερα, 1200 άντρες υπό τους Γκούρα, Σκαλτσά και Σαφάκα τέθηκαν αντιμέτωποι με 1500 περίπου Οθωμανούς και τους ανάγκασαν σε υποχώρηση. Έτσι, οι Τούρκοι δεν μπόρεσαν να προελαύνουν κατά της επαναστατημένης Λιβαδειάς. (Φιλήμων, 1860)

Στις 2 Απριλίου του 1822 οι επαναστάτες δοκιμάζουν μια δεύτερη πολιορκία της Υπάτης, με άδοξο και πάλι τέλος. Ενώ κατάφεραν να κυριεύσουν την πόλη, δεν μπόρεσαν να φτάσουν με επιτυχία ως τα οχυρά της, όπου βρίσκονταν τουρκικές δυνάμεις. Την επόμενη μέρα, με ενίσχυση από επιπλέον τουρκικό στρατό που είχε καταφθάσει λύθηκε η δεύτερη αυτή πολιορκία. Στην τρίτη αποτυχημένη πολιορκία, 15 μέρες αργότερα, καταστράφηκε ένα μεγάλο μέρος της πόλης. (Φιλήμων, 1860)

Τελικά, η απελευθέρωση της Υπάτης έρχεται το 1833, όταν οι Οθωμανοί την παραχωρούν στην ελληνική κυβέρνηση. Η πόλη αποκτά ξανά το αρχαίο και πρώτο της όνομα και καλείται πλέον Υπάτη. Να επισημανθεί ότι τα ποικίλα προβλήματα που αντιμετώπιζε το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, από τη διοικητική και πολιτική του οργάνωση ως την εκπαίδευση και την ανάπτυξη της οικονομίας, επηρέαζαν, όπως ήταν φυσικό, και την υπό εξέταση περιοχή. Ένα από τα προβλήματα αυτά ήταν και η περίφημη ληστοκρατία, η οποία δεν έλειπε και από την Υπάτη. Γνωστή ήταν η δράση πολλών ληστών, όπως ο Κόκκινος, ο Γιαταγάνας, ο Τσουλής, ο Κάντζος και ο Σταμέλλος, που εκμεταλλεύονταν το ορεινό και το δασώδες της περιοχής. (Φιλήμων, 1860)

Το 1848 οι εμφύλιες συρράξεις μεταξύ των οπαδών της μοναρχίας του Όθωνα και των αντιμοναρχικών στασιαστών είχαν οδυνηρές συνέπειες για την Υπάτη. Οι συγκρούσεις που πραγματοποιήθηκαν μέσα στην πόλη είχαν ως επακόλουθο τρομερές καταστροφές, λεηλασίες, πυρκαγιές και την ισοπέδωση της βιβλιοθήκης του Δημήτριου Αιινάνα, η οποία περιείχε σπάνια και πολύτιμα χειρόγραφα. (Καλαντζή-Σμπυράκη, 2011)

Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 ανάγκασε τους κατοίκους της Υπάτης να εγκαταλείψουν την πόλη τους και να αναζητήσουν καταφύγιο σε ορεινά χωριά

στους πρόποδες της Οίτης. Τα επόμενα χρόνια και μέχρι το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δεν υπάρχει κάτι άξιο καταγραφής στην περιοχή, πέρα από την ανάδειξη ορισμένων σπουδαίων αξιωματικών στο ελληνικό στράτευμα. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

2.2.6 Η πείνα, οι στερήσεις και οι βίαιοι θάνατοι της Γερμανικής Κατοχής

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής είναι γεγονός ότι η Υπάτη αποτελούσε μία σημαντική πύλη εισόδου στον ελλαδικό χώρο. Για το λόγο αυτό, δέχθηκε πολλές θανατηφόρες επιδρομές. Για παράδειγμα, το 1942 έλαβε χώρα επιδρομή ιταλικών στρατιωτικών δυνάμεων, με αποτέλεσμα τη σύλληψη 25 κατοίκων της Υπάτης. Οι δέκα από αυτούς εκτελέστηκαν στη βάση της γέφυρας του Γοργοποτάμου, ως αντίποινα για την ανατίναξη της, ενώ έξι ακόμη βρήκαν βίαιο θάνατο στα Καστέλια της Φωκίδας. Επιπροσθέτως, το 1944 καταγράφεται μία ακόμη ισχυρή επιδρομή από γερμανικά στρατεύματα με 28 νεκρούς και άλλους τόσους περίπου τραυματίες, ενώ την ίδια χρονιά πραγματοποιήθηκαν και άλλες μικρότερες επιδρομές με λεηλασίες και υλικές καταστροφές για την πόλη. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Όπως και στην πλειονότητα των ελληνικών πόλεων, έτσι και στην Υπάτη τα χρόνια της κατοχής ήταν εξαιρετικά δύσκολα, με την πείνα και τις κάθε είδους στερήσεις να κυριαρχούν. Ο συνδυασμός των κακουχιών με το ολοκαύτωμα που δέχτηκε η Υπάτη, την κατατάσσουν σε μία από τις πιο μαρτυρικές ελληνικές πόλεις των κατοχικών χρόνων. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Η μεταπολεμική περίοδος δεν ήταν καθόλου εύκολη, αφού τα ερείπια και η εικόνα του βομβαρδισμένου τοπίου που άφησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν δύσκολο να ανατραπούν. Πολλές περιοχές της χώρας, ανάμεσά τους και η Υπάτη, υπέφεραν από φτώχεια, γεγονός που ανάγκασε τους κατοίκους της επαρχίας να αναζητήσουν την τύχη τους στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η Υπάτη γνώρισε μεγάλη πληθυσμιακή συρρίκνωση και έπαψε να έχει τη δύναμη και την αίγλη του ιστορικού παρελθόντος. Εντούτοις, παραμένει ως και σήμερα ένας ένδοξος τόπος με μακρά ιστορική πορεία, αλλά και μέλλον μπροστά του. (Καλαντζή-Σμυράκη, 2011)

Η ιστορική αφήγηση έφτασε στο τέλος της, έχοντας δώσει με λεπτομερή και αναλυτικό τρόπο στοιχεία για κάθε χρονική περίοδο. Όμως, όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, η θεματολογία της τοπικής ιστορίας είναι ευρεία και εκτείνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Πέρα, λοιπόν, από τα καθαρά ιστορικά γεγονότα και τις μάχες, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέλιξη της παιδείας, της οικονομίας, του πολιτισμού, των τεχνών και πολλών ακόμη πεδίων. Στην παρούσα εργασία, για λόγους οικονομίας χώρου και περιορισμού λέξεων δεν καθίσταται δυνατό να αναλυθούν όλοι αυτοί οι τομείς. Επιλέχθηκαν δύο συγκεκριμένα θεματικά πεδία και παρουσιάζονται στις ακόλουθες ενότητες, με σκοπό να επιτευχθεί η αφήγηση μιας ολοκληρωμένης και εμπειριστατωμένης τοπικής ιστορίας.

2.3 Η εκπαίδευση

Μιας και η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία γίνεται στο πλαίσιο μιας παιδαγωγικής σχολής, κρίθηκε αναγκαία η αναφορά σε ορισμένα στοιχεία της εκπαίδευσης στην Υπάτη. Η αναφορά αυτή ξεκινά από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και δίνοντας έμφαση στη μέση εκπαίδευση καταλήγει στο σήμερα. Να τονιστεί ότι πρόκειται στην ουσία για μία συνεξέταση της εκπαιδευτικής κατάστασης στον ελλαδικό χώρο γενικά και στην Υπάτη ειδικά. (Χαχοπούλου, 2009)

Είναι γεγονός ότι κατά τους πρώτους αιώνες της Οθωμανικής κυριαρχίας επικράτησε ένα πλήρες πνευματικό σκοτάδι, καθώς τα ποικίλα προβλήματα της σκλαβιάς περιθωριοποίησαν την παιδεία. Το 17ο και περισσότερο το 18ο αιώνα η κατάσταση άρχισε να βελτιώνεται και παρεχόταν μία βασική παιδεία, δίχως οργάνωση, μεθοδολογία και αναλυτικά προγράμματα σπουδών. Κύριος στόχος ήταν η διατήρηση της γλώσσας και της θρησκείας. Να σημειωθεί ότι στην Υπάτη λειτουργούσε ξακουστό σχολείο με ονομαστούς δασκάλους, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Ζαχαρίας Αινιάν που αναφέρθηκε στην ιστορική αναδρομή της προηγούμενης ενότητας. (Χαχοπούλου, 2009)

Αμέσως μετά την Απελευθέρωση, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος αντιμετώπισε, όπως είναι γνωστό και εύλογο, πάμπολλες οργανωτικές δυσκολίες σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Έτσι και στην παιδεία, η ανάγκη για τη

διαμόρφωση ενός καλά δομημένου εκπαιδευτικού συστήματος πρόβαλε επιτακτική. Στα χρόνια του Όθωνα η εκπαίδευση οργανώνεται σε βαθμίδες, με την πρώτη βαθμίδα του δημοτικού να περιλαμβάνει τέσσερις τάξεις και τη δεύτερη βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης να χωρίζεται σε δύο κύκλους, το Σχολαρχείο με τρεις και το Γυμνάσιο με τέσσερις τάξεις. (Χαχοπούλου, 2009)

Στην Υπάτη, πέρα από τη λειτουργία Δημοτικού Σχολείου, αξιοσημείωτη είναι η ίδρυση το 1835 του Σχολαρχείου Υπάτης. Το εν λόγω Σχολαρχείο λειτούργησε στην αρχή με μία μόνο τάξη, αλλά κάθε χρόνο παρατηρούνταν η προσθήκη ακόμα μίας. Ένας δάσκαλος ήταν υπεύθυνος για όλα τα μαθήματα της τάξης, ενώ το Σχολαρχείο λειτουργούσε τόσο το πρωί όσο και το απόγευμα. Σε έγγραφο του 1835 που είχε συνταχθεί από Εφόρους που υπόπτευαν τη λειτουργία του Σχολαρχείου αναφέρεται η ανάγκη για επιπλέον χρηματοδότηση από την κυβέρνηση. Τα δίδακτρα που πλήρωναν οι μαθητές ήταν ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους και δεν επαρκούσαν για τις ανάγκες λειτουργίας και απαραίτητου εξοπλισμού του σχολείου. (Χαχοπούλου, 2009)

Στόχος των Σχολαρχείων γενικότερα ήταν η προετοιμασία για το Γυμνάσιο, δινόταν βαρύτητα στη διδασκαλία της γλώσσας, ενώ η μόρφωση που παρεχόταν ήταν θεωρητικού και κλασικιστικού χαρακτήρα. Στην Υπάτη παρατηρείται μία σταθερή αύξηση των μαθητών κάθε χρόνο, γεγονός που φανερώνει πως οι γονείς ήταν σε θέση να αντιληφθούν την σπουδαιότητα της παιδείας. Οι παντός είδους δυσκολίες, όπως η φτώχεια, η έλλειψη συγκοινωνίας, οι κοινωνικές προλήψεις, αίρονταν για χάρη της μόρφωσης. Στο σημείο αυτό να μην παραλειφθεί το γεγονός ότι στο Σχολαρχείο Υπάτης φοιτούσαν αρχικά μόνο αγόρια. Από το 1906 και μετά εμφανίζονται στους καταλόγους των μαθητών λίγα γυναικεία ονόματα, τα οποία αυξάνονται χρόνο με τον χρόνο. (Χαχοπούλου, 2009)

Το Σχολαρχείο της Υπάτης μετονομάζεται σε Ημιγυμνάσιο από το 1930 και έπειτα, όταν αλλάζει σε μικρό βαθμό το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Συνεχίζει να λειτουργεί κανονικά και στα ίδια περίπου πλαίσια με τα προηγούμενα χρόνια μέχρι τη δικτατορία του Μεταξά. Ο τελευταίος θέλοντας να κατέχει τον πλήρη έλεγχο των σχολικών αναγνωστικών, εισάγει αρκετές μεταρρυθμίσεις. Η εκπαίδευση έχει πλέον ως βασικό στόχο να κατευθύνει τους μαθητές προς συγκεκριμένα και ορισμένα εθνικιστικά μονοπάτια. (Χαχοπούλου, 2009)

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η γερμανοϊταλική κατοχή φέρνουν αναρίθμητα προβλήματα στη λειτουργία των ελληνικών σχολείων. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως το σχολικό έτος 1941-42 είχε διάρκεια μόλις είκοσι ημερών. Το Γυμνάσιο της Υπάτης καίγεται και καταστρέφεται ολοσχερώς, επομένως η διδασκαλία μαθημάτων καθίσταται αδύνατη. (Χαχοπούλου, 2009)

Από το 1946-47 και μετά αρχίζει μία εξομάλυνση της εκπαιδευτικής κατάστασης στην Ελλάδα, η οποία φτάνει καθυστερημένα στην Υπάτη το 1952-53. Η επαναλειτουργία του Γυμνασίου Υπάτης είναι γεγονός, ωστόσο αυτό αποτελεί παράρτημα του Γυμνασίου της Λαμίας. Το 1963 ανεξαρτητοποιείται και ολοκληρώνει τη δομή του σε πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο. Όσον αφορά το δημοτικό, την πρώτη βαθμίδα της εκπαίδευσης, να σημειωθεί ότι μετά την κατάργηση του Σχολαρχείου λειτουργούν στην Υπάτη δύο Δημοτικά Σχολεία. (Χαχοπούλου, 2009)

Το 1964 λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα μια νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση από το Γεώργιο Παπανδρέου. Το εξατάξιο Γυμνάσιο χωρίζεται σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο. Ορισμένες σημαντικές πτυχές της μεταρρύθμισης αυτής χρήζουν αναφοράς, ώστε να κατανοηθεί η νέα κατάσταση που έμελλε να επικρατήσει στα ελληνικά σχολεία και κατ' επέκταση και στα σχολεία της Υπάτης. Πιο συγκεκριμένα, επιτράπηκε η ελεύθερη χρήση της δημοτικής, δόθηκε η δυνατότητα για διδασκαλία αρχαίων κειμένων από μετάφραση και η φοίτηση έγινε υποχρεωτική μέχρι τα 15 έτη. (Χαχοπούλου, 2009)

Εντούτοις, η δικτατορία του 1967 άλλαξε και πάλι το τοπίο στην εκπαίδευση. Οι προοδευτικές μεταρρυθμίσεις του Παπανδρέου αποτέλεσαν παρελθόν, η καθαρεύουσα χρήστηκε ως το μοναδικό όργανο έκφρασης διδασκόντων και μαθητών και επανήλθαν τα εξατάξια Γυμνάσια. (Χαχοπούλου, 2009)

Στα χρόνια που ακολούθησαν τη δικτατορία, γίνονται σημαντικά βήματα για μια ουσιαστική εκπαιδευτική αναμόρφωση. Η δημοτική καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα του κράτους και συνεπώς και των μαθημάτων, γράφονται από την αρχή νέα βιβλία, διδάσκονται αρχαία από μετάφραση και τίθεται σε ισχύ το μονοτονικό σύστημα. (Χαχοπούλου, 2009)

Εστιάζοντας στο Γυμνάσιο της Υπάτης, ας επισημανθεί μία αξιοπρόσεχτη μείωση του μαθητικού δυναμικού από το 1976 έως περίπου το 1996. Στις δύο αυτές

δεκαετίες, η παιδεία πέρασε σε δεύτερη μοίρα σε πολλές επαρχιακές περιοχές. Οι γονείς δεν έδιναν την απαιτούμενη αξία και σημασία στην εκπαίδευση και σε περίπτωση που έβλεπαν την παραμικρή αδιαφορία από το παιδί τους, δεν το άφηναν να συνεχίσει μετά το δημοτικό. Τα αγόρια δούλευαν κοντά στον πατέρα τους και τα κορίτσια βοηθούσαν στις δουλειές του σπιτιού και παντρεύονταν από πολύ μικρή ηλικία. (Χαχοπούλου, 2009)

Τα τελευταία χρόνια και μέχρι σήμερα, ο αριθμός των μαθητών του Γυμνασίου και του Λυκείου Υπάτης βρίσκεται σε φυσιολογικά επίπεδα και χαρακτηρίζεται από μία σταθερότητα. Η μόρφωση και η παιδεία αντιμετωπίζονται με την απαιτούμενη σοβαρότητα από την πλευρά των γονέων και η πλειονότητα των μαθητών ολοκληρώνουν τουλάχιστον την υποχρεωτική τους φοίτηση. (Χαχοπούλου, 2009)

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι σήμερα δε λειτουργεί κανένα δημοτικό σχολείο στο χωριό της Υπάτης. Στο κτίριο που στεγαζόταν παλαιότερα το Δημοτικό Σχολείο Υπάτης, βρίσκεται πλέον το Κακογιάννειο Αστεροσχολείο. Πρόκειται για ένα κέντρο εκπαίδευσης, έρευνας και διάδοσης της επιστήμης της Αστρονομίας που περιλαμβάνει πλανητάριο και αστεροσκοπείο. Μαθητές όλων των ηλικιών αλλά και διάφοροι ενδιαφερόμενοι συγκεντρώνονται στο πρωτότυπο και πρωτοποριακό Αστεροσχολείο της Υπάτης. (Χαχοπούλου, 2009)

2.4 Οι επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων

Στην τελευταία αυτή ενότητα γίνεται λόγος για τις βασικές επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων, δίνοντας έμφαση στα πιο πρόσφατα χρόνια. Η Υπάτη, όπως έχει ήδη επισημανθεί, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία ημιορεινή περιοχή, με μεγάλες αγροτικές εκτάσεις και συνθήκες ευνοϊκές για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Επομένως, από τα παλαιότερα χρόνια έως και σήμερα η οικονομία της Υπάτης στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στη γεωργία και την κτηνοτροφία και σε μικρότερο βαθμό σε αστικού τύπου επαγγέλματα, που αφορούν το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Κρίθηκε, λοιπόν, σημαντικό να αναλυθούν δύο κύριες ενασχολήσεις των κατοίκων της περιοχής, η καπνοκαλλιέργεια και η μελισσοκομία.

2.4.1 Η καλλιέργεια καπνών

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η παραγωγή του καπνού τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Φθιώτιδας όσο και σε ολόκληρη τη χώρα αποτελεί μίας κομβικής σημασίας αγροτική ενασχόληση. Οι βασικοί λόγοι για να επιλέξει κανείς το συγκεκριμένο είδος καλλιέργειας αξίζει να σημειωθούν. Καταρχήν, ένα ισχυρό κίνητρο, ιδιαίτερα σε εποχές οικονομικής κρίσης, είναι το υψηλό εισόδημα που επιφέρει, καθώς το 85-90% της παραγωγής εξάγεται και η ζήτηση του καπνού, παρά την αντικαπνιστική εκστρατεία των τελευταίων ετών, ολοένα αυξάνεται. Συμπληρωματικά, είναι γεγονός ότι η καπνοκαλλιέργεια ανταποκρίνεται πλήρως στις γεωργικές, οικονομικές, δημογραφικές και κυρίως στις εδαφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες της ελληνικής επαρχίας. Ειδικότερα, στην Υπάτη, το ημιορεινό και σχετικά μειωμένης γονιμότητας έδαφος θεωρείται κατάλληλο και ταιριαστό για αυτού του τύπου την καλλιέργεια. (Υpati wordpress)

Η καπνεμπορική δραστηριότητα στην Υπάτη ξεκίνησε στις αρχές του 19ου αιώνα και τον 20 αιώνα κυριάρχησε ως η βασικότερη ενασχόληση των κατοίκων. Η διαδικασία ξεκινούσε από τα φυτώρια, τις επονομαζόμενες φτύστρες. Ακολουθούσε η συλλογή των καπνόφυλλων, τα οποία αφού πρώτα καθαρίζονταν, κατά κύριο λόγο από τις γυναίκες, στη συνέχεια έπρεπε να αρμαθιαστούν. Το αρμάθιασμα αφορούσε το πέρασμα των φύλλων του καπνού σε σπάγκο, ώστε να είναι ενοποιημένα για την καλύτερη αποξήρανσή τους. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος με τον οποίο αποξηραίνονταν, ο οποίος ίσχυε μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80. Πιο συγκεκριμένα, οι αγρότες κρεμούσαν τα καπνόφυλλα σε τοίχους σπιτιών, σε άδεια οικόπεδα και όπου αλλού έβρισκαν χώρο. Οι κρεμασμένες “φούντες” καπνού στους τοίχους των σπιτιών της Υπάτης ήταν μια συνηθισμένη και τυπική εικόνα της περιόδου. Επίσης, ένας ακόμη τρόπος αποξήρανσης των αρμαθιασμένων καπνόφυλλων είναι τα λεγόμενα κρεβάτια ή οι λιάστρες. Πρόκειται στην ουσία για αυτοσχέδια ξηραντήρια καπνού στα χωράφια. (Υpati wordpress)

Είναι γεγονός ότι τα σημερινά χρόνια η καπνοκαλλιέργεια στην Υπάτη παρουσιάζει μία σημαντικά πτωτική τάση. Ωστόσο, κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθεί στην τοπική ιστορία της επειδή αποτελούσε τυπική αγροτική ενασχόληση τους δύο προηγούμενους αιώνες και αποτυπώνει μία χαρακτηριστική εικόνα της καθημερινότητας των προηγούμενων ετών. Κοντά σ' αυτά, η παραγωγή του καπνού είναι πιθανό να αποτελέσει και μία μελλοντική επαγγελματική διέξοδο

των κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι πλήττονται από τη σημερινή οικονομική κρίση και αστάθεια. (Υpati wordpress)

2.4.2 Η μελισσοκομία στην Υπάτη

Την εποχή του μεσοπολέμου, αλλά και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η “τέχνη” της μελισσοκομίας γνώρισε ιδιαίτερα μεγάλη άνθηση στην Υπάτη. Από πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν κυρίως από προφορικές μαρτυρίες ανθρώπων που θυμούνται ακόμα εκείνα τα χρόνια διαπιστώθηκε η ύπαρξη πολυάριθμων, μικρών και μεγάλων, μελισσοκομικών μονάδων στην περιοχή. Η μελισσοκομία πολλές φορές ασκούσαν παράλληλα με την κύρια εργασία, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελούσε τη μοναδική εισοδηματική πηγή. (Αδάμου, 1998)

Η Υπάτη αποτελούσε και αποτελεί αναμφίβολα ένα ιδανικό μέρος για την ανάπτυξη της μελισσοκομίας. Η πλούσια βλάστηση σε συνδυασμό με την πολυποίκιλη χλωρίδα και τη συνεχή ανθοφορία είναι οι βασικοί ευνοϊκοί παράγοντες. Για να καταστεί πιο σαφές, τα έλατα και τα διάφορα κωνοφόρα δέντρα της Οίτης, όπως επίσης ο κάμπος με τα ρείκια, τις πικροδάφνες και τα υπόλοιπα λουλούδια προσέφεραν υπεραρκετή τροφή στις μέλισσες. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα μία πλούσια σοδειά για το μελισσοκόμο, ο οποίος έβλεπε την ενασχόλησή του με τις κυψέλες και το μέλι να αναδεικνύεται εξαιρετικά κερδοφόρα. (Υpati wordpress)

Η μελισσοκομία αποτελεί μια περίπλοκη και κοπιαστική ενασχόληση, καθώς απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, σχολαστικότητα και οργάνωση. Για να καταφέρει κανείς να παράγει καθαρό και αγνό μέλι, οφείλει να περάσει από μία μακρά διαδικασία η οποία διακρίνεται από επιμέρους στάδια. Οι παλαιότεροι που έζησαν την εποχή της ακμής της μελισσοκομίας της Υπάτης μαρτύρησαν πως η πρώτη φάση, αυτή του τρύγου, απαιτούσε το μεγαλύτερο όγκο δουλειάς. Ο τρύγος γινόταν στις αρχές του Αυγούστου και οι εργασίες διαρκούσαν για αρκετές μέρες, από το πρωί ως τη δύση του ήλιου. Μάλιστα, συχνά προσλαμβάνονταν και κοπέλες από τα γειτονικά χωριά για να συνδράμουν στο έργο αυτό. Τον τρύγο ακολουθούσαν τα επόμενα στάδια που απαιτούσαν ειδικό εξοπλισμό με μάσκες, φόρμες και διάφορα εργαλεία. Κατόπιν, ήταν το κάπνισμα των μελισσιών με τα λεγόμενα φουσερά, η αφαίρεση των πλαισίων που είχαν πολύ μέλι και η διάγνωση για τη δύναμη της κυψέλης. Τέλος, καθαριζόταν η κηρήθρα με θερμαινόμενα μαχαίρια και το μέλι εξαγόταν στο φυγόκεντρο μελιτοεξαγωγή. (Αδάμου, 1998)

Να μη λησμονηθεί ότι η κυψέλη αποτελούσε σημαντικό περιουσιακό στοιχείο. Πολλές φορές, επίδοξοι ληστές προσπαθούσαν να κλέψουν τα μελίσσια και οι προφορικές μαρτυρίες αναφέρουν ότι οι κλοπές αντιμετωπίζονταν ακόμη και με όπλα, γεγονός που φανερώνει την αξία των κυψελών. Ωστόσο, μεταξύ των μελισσοκόμων της Υπάτης επικρατούσε ένα κλίμα αλληλεγγύης και ευγενούς άμιλλας και δεν παρατηρούνταν κάποιου είδους σκληρός ανταγωνισμός. (Αδάμου, 1998)

Σήμερα στην Υπάτη απουσιάζει η ύπαρξη κάποιας μεγάλης μελισσοκομικής μονάδας. Η ενασχόληση με τη μελισσοκομία είναι περιορισμένη και κυρίως ερασιτεχνική. (Αδάμου, 1998)

2.5 Το Βυζαντινό Μουσείο της Υπάτης

Το Βυζαντινό Μουσείο της Φθιώτιδας στην Υπάτη λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2007. Στεγάζεται στο κτίριο των λεγόμενων «Καποδιστριακών Στρατώνων», το οποίο ανεγέρθηκε το 1836 για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού. Το 1982 το κτίριο χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό μνημείο και το 1998 παραχωρήθηκε από το Δήμο Υπάτης στο Υπουργείο Πολιτισμού για να λειτουργήσει ως Μουσείο. Το Μουσείο, το οποίο αποτελείται από δύο ορόφους, περιλαμβάνει αντιπροσωπευτικά ευρήματα προερχόμενα από διάφορες περιοχές της Φθιώτιδας και χρονολογούνται στην παλαιοχριστιανική και βυζαντινή περίοδο(4^{ος}-14^{ος} αι.). (Πάλλης, χ.η.)

Στο ισόγειο, η έκθεση είναι αφιερωμένη στα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά της Φθιώτιδας (4^{ος}-6^{ος} αι.) και έχει έντονο εκπαιδευτικό χαρακτήρα, ενώ στον όροφο περιστρέφεται γύρω από το θέμα της λατρείας κατά την παλαιοχριστιανική και βυζαντινή περίοδο. Στην αίθουσα της παλαιοχριστιανικής περιόδου εκτίθενται κυρίως μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη και ψηφιδωτά δάπεδα, προερχόμενα τα περισσότερα από βασιλικές, ενώ τα κεραμικά, που παρουσιάζονται (χρηστικά σκεύη, λυχνάρια, υφαντικά βάρη κ.ά.), δίνουν στοιχεία για τον καθημερινό βίο της εποχής. Στην αίθουσα της βυζαντινής περιόδου, δεσπόζουσα θέση κατέχουν τα μέλη ενός βυζαντινού μαρμαρίνου τέμπλου από ναό, που εντοπίστηκε σε ερειπιώδη κατάσταση στην Άγναντη Λοκρίδος (12^{ος}-14^{ος} αι.). Επίσης, εκτίθενται

αρχιτεκτονικά γλυπτά από μη σωζόμενο βυζαντινό ναό στα Αλεπόσπιτα (12^{ος} αι.). (Πάλλης, χ.η.)

Ανάμεσα στα εκθέματα του Βυζαντινού Μουσείου Φθιώτιδας σημαντική θέση καταλαμβάνουν τα νομίσματα, από τα οποία αντλούνται στοιχεία για τη νομισματική κυκλοφορία στη Φθιώτιδα κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Παρουσιάζονται νομισματικοί «θησαυροί» και μεμονωμένα νομίσματα, που έχουν προέλθει από ανασκαφικές έρευνες, παραδόσεις και περισυλλογές. (Πάλλης, χ.η.)

Σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο του ορόφου εκτίθεται μέρος της νομισματικής συλλογής του Υπαταίου Κωνσταντίνου Κοτσίλη, η οποία δωρίθηκε στο ελληνικό κράτος, με σκοπό να εκτεθεί στο Μουσείο. Η Συλλογή περιλαμβάνει 3.000 νομίσματα, αρχαία ελληνικά, ρωμαϊκά, βυζαντινά, μεσαιωνικά, νεότερα και σύγχρονα. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει αντιπροσωπευτικά δείγματα της συλλογής, που καλύπτουν μεγάλη έκταση στο χώρο και στο χρόνο. (Πάλλης, χ.η.)

Το Βυζαντινό Μουσείο Φθιώτιδας στην Υπάτη δίνει την ευκαιρία στους κατοίκους της περιοχής, αλλά και στους πολυάριθμους επισκέπτες της να έρθουν σε επαφή με τον αρχαιολογικό πλούτο της Φθιώτιδας, περιηγούμενοι τις αίθουσές του και γνωρίζοντας μέσω αυτών τα μνημεία της. (Πάλλης, χ.η.)

3 Η ανάδειξη της τοπικής ιστορίας μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα

3.1 ΔΕΠΠΣ και ιστορία

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας παρόλο που δεν είναι ακόμα σε θέση να διακρίνουν απόλυτα τις έννοιες του χρόνου και τις χρονικές ακολουθίες, μπορούν να ξεχωρίσουν τις απλές έννοιες όπως το τώρα, το πριν, το πολύ παλιά κτλ. Δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για πρόσωπα του παρελθόντος, για μύθους, ιστορίες, βιογραφίες καθώς διεγείρεται η φαντασία τους και δημιουργούν στο μυαλό τους φανταστικές εικόνες και ιστορίες γύρω από αυτά. Επιπροσθέτως η ενεργή συμμετοχή των παιδιών σε διαδικασίες έρευνας είναι κάτι που τα παιδιά απολαμβάνουν πολύ καθώς μπαίνοντας στο ρόλο του ερευνητή μελετούν, αναλύουν, σχολιάζουν, συγκρίνουν δεδομένα μαθαίνοντας έτσι περισσότερα για τον εαυτό τους και για τον κόσμο που μοιράζονται. (Δ.Ε.Π.Π.Σ, 2002)

Το σύνολο των γενικών επιδιώξεων του ΔΕΠΠΣ έγκειται στην δυνατότητα των παιδιών, μέσω κατάλληλων διδακτικών παρεμβάσεων, να προσεγγίζουν και να αποσαφηνίζουν βασικές χρονικές έννοιες, να αντιλαμβάνονται τη χρονική ακολουθία γεγονότων, να αναπαριστούν γεγονότα σύμφωνα με τη χρονική τους ακολουθία, να ενδιαφέρονται για ιστορικά γεγονότα, προβλήματα και διλήμματα ανθρώπων διαφορετικών εποχών, να αναπτύσσουν τη γλώσσα και την επικοινωνία και να αξιοποιούν την τεχνολογία και να εξοικειώνονται με την ιστορική έρευνα. Για τη επίτευξη των παραπάνω επιδιώξεων σημαντικό ρόλο παίζει η επιλογή του περιεχομένου του διδακτικού σχεδιασμού καθώς και οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας. Με βάση λοιπόν τους παραπάνω άξονες και σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ το περιεχόμενο θα πρέπει να περιλαμβάνει διηγήσεις και δημιουργίες ιστοριών, χρήση ημερολογίου, παρατηρήσιμες αλλαγές στη ζωή των παιδιών, των οικογενειών τους και του τοπικού περιβάλλοντος, αναπαραστάσεις γεγονότων με απλά μέσα, διηγήσεις και σχολιασμό γύρω από το που, πότε, γιατί κλπ. Συμπληρωματικά στο περιεχόμενο θα πρέπει να εμπεριέχεται επίσης η χρήση πολλαπλών πηγών πληροφόρησης (π.χ. λογοτεχνία, φωτογραφίες), υποθέσεις, σχολιασμοί, συγκρίσεις, αξιολόγηση των γεγονότων,

προτάσεις λύσεων των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ήρωες, η κοινότητα και ο κόσμος, έννοιες της ιστορίας, διερεύνηση λεξιλογίου-λέξεις και φράσεις που σχετίζονται με τη ροή του χρόνου, παρουσίαση ιδεών και ευρημάτων με πολλούς τρόπους, συγκέντρωση πληροφοριών από διάφορες πηγές όπως την οικογένεια, την ευρύτερη κοινότητα, παρουσιάσεις, ερμηνείες και εφαρμογές. (Δ.Ε.Π.Π.Σ, 2002)

3.2 Το project στο νηπιαγωγείο

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να διευκρινίσουμε τι εννοούμε με τον όρο project(εκπαιδευτικό πρόγραμμα). Το project είναι μια μελέτη ή μια έρευνα σε βάθος για ένα συγκεκριμένο θέμα, το οποίο αναλαμβάνει να επεξεργαστεί μια μικρή ομάδα μαθητών μέσα σε μια τάξη, ενώ μερικές φορές το αναλαμβάνουν ολόκληρη η τάξη ή περιστασιακά ένας μεμονωμένος μαθητής. (Χρυσυφίδης, 2000) Αποτελεί, επομένως, σύνθετη δημιουργική εργασία, η οποία μπορεί να απασχολήσει την τάξη ή μέρος της από μερικές ώρες ως και ολόκληρη τη σχολική χρονιά. Τα projects είναι πιο σύνθετα από τις καθημερινές εργασίες των μαθητών, έχουν διάρκεια, υψηλότερες απαιτήσεις και είναι καθαρά μαθητοκεντρικά, αφού οι μαθητές είναι υπεύθυνοι για την απόκτηση της δικής τους γνώσης. (Frey, 1999)

3.2.1 Project: Το Μουσείο

Η τέχνη σημαντικό κομμάτι της ζωής, αρχίζει να καταλαμβάνει όλο και περισσότερο χώρο στο σχολείο. Βιβλία όπως Εικαστική Αγωγή, Μουσική Αγωγή και Θεατρική Αγωγή καθώς και Πολιτιστικά Προγράμματα προάγουν την δημιουργική πλευρά της προσωπικότητας των μαθητών και τον τρόπο εργασίας στο σχολείο. Το μουσείο, ως μορφωτικός χώρος προσφέρεται για αυτόν τον σκοπό. (Frey, 1999)

Το project «Το Μουσείο» επικεντρώνεται τόσο στο στάδιο προετοιμασίας πριν από την επίσκεψη, όσο και στην επιτόπια εργασία στο μουσείο αλλά κυρίως στο στάδιο επεξεργασίας στο νηπιαγωγείο και αξιοποίησης των γνώσεων και των "εικόνων" μετά την επίσκεψη. Η επίσκεψη στο μουσείο αποτελεί ένα ταξίδι στο χρόνο το οποίο προσελκύει, ευχαριστεί, διεγείρει την περιέργεια των παιδιών, τα οδηγεί σε προβληματισμό και με αυτόν τον τρόπο προάγει την μάθηση. Τα μουσειακά αντικείμενα δεν αντιμετωπίζονται πλέον απλώς ως αντικείμενα τέχνης ή πολιτισμού,

αλλά και ως φορείς πληροφοριών (για την εποχή τους, τον τρόπο χρήσης τους, τον τρόπο κατασκευής τους, τη λειτουργία τους) και έχουν εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Οι μαθητές πηγαίνοντας οργανωμένα σε ένα μουσείο πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για αυτά που θα παρακολουθήσουν μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα, να μπορούν να εισχωρήσουν βαθύτερα στο νόημα των εκθεμάτων και να κατανοήσουν και να θαυμάσουν πράγματα που δημιουργήθηκαν άλλοτε. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν απευθύνονται σε μαθητές Νηπιαγωγείου. Ωστόσο με κάποιες αλλαγές και ανάλογες προσαρμογές είναι κατάλληλες άλλοτε για μικρότερα και άλλοτε για μεγαλύτερα παιδιά. (Χρυσ αφίδης, 2000)

Στον σχεδιασμό και στην οργάνωση του προγράμματος πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τον εκπαιδευτικό οι ανάγκες και τα δικαιώματα του κάθε παιδιού. Επιπλέον, οι δραστηριότητες είναι αναγκαίο να σχεδιάζονται και να προσαρμόζονται στις εμπειρίες, τις γνώσεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. (Δ.Ε.Π.Π.Σ, 2002)

Στο παρακάτω πρόγραμμα, διάρκειας 1-2 εβδομάδων, περιλαμβάνονται προτεινόμενες δραστηριότητες πριν την επίσκεψη στο μουσείο, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, καθώς και μετά το πέρας της επίσκεψης. Το παρών σχέδιο εργασίας στηρίζεται στην επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο της Υπάτης Φθιώτιδας, ωστόσο θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε οποιοδήποτε μουσείο πιο κοντά στην περιοχή κάθε σχολείου. Πιο συγκεκριμένα οι δραστηριότητες είναι βασισμένες σε εκθέματα του Βυζαντινού Μουσείου όπως τα ψηφιδωτά δάπεδα, τα νομίσματα και τα κεραμικά (χρηστικά σκεύη και λυχνάρια). Ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να αναπροσαρμόσει τις δραστηριότητες ανάλογα με το επίπεδο των παιδιών, τα ενδιαφέροντά τους, τις μουσειακές τους εμπειρίες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τάξης και της περιοχής τους.

Η εισαγωγή στο θέμα μπορεί να γίνει είτε με αφορμή μια πρόσκληση που στέλνει το Βυζαντινό Μουσείο στο νηπιαγωγείο και προσκαλεί τα παιδιά να το επισκεφτούν, είτε με το λυχνάρι που το έσκασε από το μουσείο και τα παιδιά θα πρέπει να το επιστρέψουν. (Κωτσαλίδου, 2010)

Οι γενικές επιδιώξεις του προγράμματος είναι:

- Να γνωρίσουν τα μικρών παιδιών τον πολιτιστικό χώρο του μουσείου.

- Να μάθουν τους κανόνες συμπεριφοράς μέσα στο μουσείο.
- Να υιοθετήσουν τα παιδιά θετική στάση απέναντι στην τέχνη και την ιστορία, ώστε να αποκτήσουν τη συνήθεια να επισκέπτονται μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους στη συνέχεια της ζωής τους.
- Να αναπτύξουν κριτική σκέψη.
- Να καλλιεργήσουν την παρατηρητικότητα, τη μνήμη και τη φαντασία τους.
- Να μελετήσουν κάποια αντικείμενα και να αντιληφθούν με ποιον τρόπο κατασκευάστηκαν και το λόγο για τον οποίο τα χρησιμοποιούσαν.
- Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους, ώστε να δημιουργήσουν τα δικά τους έργα. (Κωτσαλίδου, 2010)

Το σχέδιο εργασίας δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να προσεγγίσουν διαθεματικά την έννοια του μουσείου αφού μέσα από την επίσκεψη στο μουσείο προγραμματίζονται δραστηριότητες που αφορούν διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Πιο συγκεκριμένα, τα εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα είναι η γλώσσα, τα μαθηματικά, η εικαστική, η μουσική και η θεατρική αγωγή καθώς και η μελέτη του περιβάλλοντος. Έτσι, το σχέδιο εργασίας εκτός από τις γενικές επιδιώξεις διέπεται και από επιμέρους στόχους, οι οποίοι έχουν να κάνουν με τις εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Δραστηριότητες πριν την επίσκεψη

- Τα παιδιά παίζουν με τη λέξη μουσείο. Βρίσκουν σύνθετες ή παράγωγες λέξεις, τις φωνάζουν και χτυπάνε το ρυθμό με τα χέρια τους ή με τα πόδια τους.
- Συζητούν όλοι μαζί το όνομα του μουσείου και οριοθετούν χρονολογικά την εποχή με την οποία θα ασχοληθούν.
- Κατασκευάζουν με την βοήθεια του εκπαιδευτικού το όνομα του μουσείου και το αναρτούν στην τάξη τους. (Ο εκπαιδευτικός έχει γράψει το όνομα του μουσείου σε ένα χαρτόνι χοντρό με μεγάλα γράμματα. Τα γράμματα που έχει το όνομα του μουσείου τα έχει γράψει άλλη μια φορά με τη μορφή μεμονωμένων γραμμάτων στις ίδιες διαστάσεις. Κάθε μεμονωμένο γράμμα τοποθετείται από τα παιδιά στο αντίστοιχό του πάνω στο χαρτόνι.

- Αναγνωρίζουν τις βασικές λειτουργίες του μουσείου (συλλογή, έρευνα, συντήρηση, αποθήκευση, έκθεση).
- Τα παιδιά συζητούν με τον εκπαιδευτικό τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται να κάνουν μέσα σε ένα μουσείο.
- Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού καταγράφουν τους κανόνες συμπεριφοράς στο χώρο του μουσείου. «Να κάνουμε ησυχία και να μην τρέχουμε», «Να μην ακουμπάμε τα εκθέματα», «Να ακούμε τον ξεναγό», «Να μην τραβάμε φωτογραφίες με φλας». (Κωτσαλίδου, 2010)
- Τα παιδιά καταγράφουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού αυτά που γνωρίζουν για τα μουσεία (Τι είναι το μουσείο; Τι βρίσκουμε μέσα σε ένα μουσείο;) και αυτά που θα ήθελαν να μάθουν για το μουσείο (Γιατί οι άνθρωποι βάζουν τα παλιά αντικείμενα σε μουσεία; Που βρίσκουμε τα αρχαία; Πόσο παλιά είναι;) (Κωτσαλίδου, 2010)
- Τα παιδιά καταγράφουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού τις ερωτήσεις που θέλουν να κάνουν στον ξεναγό. (Κωτσαλίδου, 2010)
- Ο εκπαιδευτικός φέρνει μπροσούρες από διάφορα μουσεία και τα παιδιά τις παρατηρούν και τις περιγράφουν.
- Συζητούν για τα επαγγέλματα που υπάρχουν στα μουσεία (ξεναγός, αρχαιολόγος, συντηρητής).

Δραστηριότητες κατά την επίσκεψη

- Τα παιδιά παρατηρούν το μουσείο ως κτίριο, το περιγράφουν και το συγκρίνουν με άλλα κτίρια. (Κωτσαλίδου, 2010)
- Παρατηρούν τον εσωτερικό χώρο του μουσείου (πόσες αίθουσες και ορόφους έχει, τον φωτισμό, τους διαδρόμους). (Κωτσαλίδου, 2010)
- Κάνουν ερωτήσεις στον ξεναγό σχετικά με τα εκθέματα. (Κωτσαλίδου, 2010)
- Τα παιδιά παρατηρούν και περιγράφουν τα εκθέματα (κεραμικά, νομίσματα, γλυπτά αρχιτεκτονικά μέρη).
- Παρατηρούν τα διαφορετικά χρώματα των νομισμάτων και συζητούν με τον ξεναγό για τον τρόπο κατασκευής τους (υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένα, με ποια τεχνική, τι απεικονίζεται πάνω στα νομίσματα).
- Ενημερώνονται από τον ξεναγό για την τέχνη του ψηφιδωτού καθώς και για την ελληνική παράδοση στην κατασκευή επιδαπέδιων ψηφιδωτών.

Δραστηριότητες μετά την επίσκεψη

- Τα παιδιά ζωγραφίζουν ότι τους άρεσε από το μουσείο.
- Φτιάχνουν σκεύη και λυχνάρια από πηλό.
- Τα παιδιά κατασκευάζουν νομίσματα από πηλό.
- Γίνονται αρχαιολόγοι και κάνουν ανασκαφές στο χώμα του σχολείου για να βρουν αρχαία (συμβολικό παιχνίδι).
- Εντοπίζουν στο χάρτη με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού τους σπουδαιότερους αρχαιολογικούς χώρους.
- Τα παιδιά φέρνουν πληροφορίες (βιβλία μουσείων, εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο κ.α.) για τα μουσεία που υπάρχουν στην Ελλάδα.
- Καταγράφουν μέσα στην τάξη τους σε χαρτόνια τα είδη των μουσείων και στην κάθε κατηγορία προσθέτουν τα μουσεία που βρίσκουν από την έρευνα που κάνουν.
- Εμπλουτίζουν τα χαρτόνια με εικόνες από τα μουσεία που βρίσκουν.
- Επειδή πλέον τα σχολεία είναι πολυπολιτισμικά είναι καλό να δοθεί η δυνατότητα και στα παιδιά από άλλες χώρες να παρουσιάσουν ότι υλικό έχουν σχετικά με τα μουσεία της πατρίδας τους.
- Τα παιδιά αναζητούν στο διαδίκτυο από πού προέρχεται η λέξη μουσείο (9 Μούσες).
- Δημιουργούν τα δικά τους ψηφιδωτά.
- Φτιάχνουν το δικό τους μουσείο-έκθεση με τα σκεύη, τα λυχνάρια, τα νομίσματα και τα ψηφιδωτά που έφτιαξαν καθώς και τα αρχαία που ανακάλυψαν.
- Κάνουν δραματοποίηση των ρόλων ξεναγού, αρχαιολόγου και επισκεπτών.
- Γράφουν προσκλήσεις με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού για καλούν την δίπλα τάξη στην έκθεσή τους.
- Τα παιδιά ακούν το τραγούδι «Μες το μουσείο», της Λιλιπούπολης και χορεύουν στο ρυθμό.
- Δημιουργούν ένα κολάζ με θέμα το μουσείο.
- Αναζητούν άλλα μουσεία (λαογραφικά, ιστορικά, αρχαιολογικά, σύγχρονης τέχνης, φυσικής ιστορίας, τεχνολογίας) στο διαδίκτυο καθώς και τα εκθέματά τους.

- Ψάχνουν να τυπώσουν από το διαδίκτυο φωτογραφίες σχετικά με τα μουσεία και τις ταξινομούν ανάλογα με το θέμα (π.χ. νομίσματα, αγγεία). (Κωτσαλίδου, 2010)
- Τα παιδιά γράφουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ευχαριστήρια επιστολή στο μουσείο που επισκέφθηκαν και την αποστέλλουν.

Το πρόγραμμα μουσειακής αγωγής λόγω της διαθεματικότητας η οποία το χαρακτηρίζει αλλά και των επεκτάσεων που θα μπορούσε να έχει, είναι ένα πρόγραμμα που προσφέρεται για ενασχόληση των μαθητών ακόμη και για όλη τη χρονιά. Η συνάντηση και η δημιουργική διάδραση ανάμεσα σε μουσείο και νηπιαγωγείο, είναι διαδικασίες που θεμελιώνουν σε στερεή βάση την εκτίμηση των ατόμων προς τα μουσεία, τη μάθηση, τον πολιτισμό και κατ' επέκταση συνδράμουν την επένδυση στο πολιτισμικό αγαθό. Επομένως για την πραγματοποίηση τέτοιων πρακτικών απαιτείται ένας καλός σχεδιασμός που να λαμβάνει υπόψη τα δεδομένα του προγράμματος σπουδών της προσχολικής βαθμίδας και των μουσειοπαιδαγωγικών θεωριών. (Οικονόμου, 2003)

Βιβλιογραφία

Ξένη

- Barton, K. C. & Levstik, L. S. (2008). *Διδάσκοντας ιστορία για το συλλογικό αγαθό*. Μετ. Α. Θεοδωρακάκου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Baker, J. (2004). *Το νομισματοκοπείο των Νέων Πατρών. Deniers tournois 14ου αι. μ.Χ.*, Οβολός, τ. 7, σ.σ.409-427
- Bloch, M. (1994). *Απολογία για την Ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*. Μετ. Κ. Γαγανάκης. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- Carr, E. H. (1999). *Τί είναι Ιστορία; Σκέψεις για τη θεωρία της Ιστορίας και το ρόλο του ιστορικού*. Μετ. Ανδρέας Παππάς. Αθήνα: Πατάκη.
- Frey, K. (1999). *Η μέθοδος project: μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Iggers, G. G. (2006). *Ιστοριογραφία στον εικοστό αιώνα*. Αθήνα: Νεφέλη.

Ελληνική

- Αβραάμ, Κ. (1985). *Αινιάνες: Ένας αρχαίος λαός του πατρατζικιώτικου χώρου*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 14, σ. 54-58.
- Αδάμου, Θ. Η. (1998). *Μελισσοκομία στην Υπάτη*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 38, σ. 25-26.
- Ανδρέου, Α. Π. (2008). *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κακαβάς, Γ. (2009). *Η πολιτιστική κληρονομιά του καταλανικού φεουδαρχικού κράτους της Νεοπάτριας (Νέαι Πάτριαι/Υπάτη) από την ίδρυση του το 1318-1319 μέχρι σήμερα*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 52, σ. 19-29.
- Καλαντζή, Σ. Α. (2011). *Η διαχρονική παρουσία της Υπάτης στη σκηνή της ιστορίας*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 53, σ. 129-132.
- Λεοντσίνης, Γ. Ν. (1996). *Διδακτική της ιστορίας. Γενική-τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου.
- Λιάκος, Α. (2007). *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*; Αθήνα: Πόλις.
- Μαυροσκούφης, Δ. Κ. (1999). *Εμπειρίες και απόψεις μαθητών και φοιτητών σχετικές με το μάθημα της ιστορίας. Θεωρητικά ζητήματα και εμπειρική έρευνα*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Νάκου, Ε. (2000). *Τα παιδιά και η ιστορία. Ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Οικονόμου, Μ. (2003). *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Πιπίνη, Ε.Ε. & Βαμβακίδου, Ι. (2015). *Ψηφιακή αξιοποίηση ζυλόγλυπτων χειροτεχνημάτων στη διδακτική της τοπικής ιστορίας. Η περίπτωση της ελληνικής Θράκης. Πρόταση διδασκαλίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Συλεούνης, Σ. (2007). *Το μονοπάτι των Φαρμακίδων*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 51, σ. 101-109.

Φιλήμων, Ι. (1860). *Υπάτη (Νέα Πάτρα και χυδαιοβαρβάρως Πατρατσίκι) στο Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής επαναστάσεως*. Αθήνα: Σούτσας Π. & Κτήνας Α.

Χαρίτος Χ. (1999). *Η τοπική ιστορία στο σχολείο*. Βόλος

Χαχοπούλου, Χ. (2009). *Ένα σχολείο... μια ιστορία*. Περιοδικό Υπάτη, τ. 52, σ. 56-69.

Χρυσυφίδης, Κ. (2000). *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Διαδικτυακές πηγές

Υπάτη- Αγροτική Ζωή. Διαθέσιμο στο <https://ypati.wordpress.com/%CF%85%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%B7/>

ΥΠ.Ε.Π.Θ (2002). *Διαθεματικό ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ) για το Νηπιαγωγείο και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων*. Διαθέσιμο στο <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Πάλλης, Γ. (χ.η.). *Βυζαντινό Μουσείο Φθιώτιδας. Περιγραφή*. Διαθέσιμο στο http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3318

Τζωρτζόπουλος, Δ. (2010). *Η τοπική Ιστορία ως αντικείμενο διδασκαλίας*. Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας. Μ.Κ.Ο. Σόλων για τη Σύνθεση και τον Οικολογικό Πολιτισμό στον 21^ο αιώνα. Διαθέσιμο στο <http://www.solon.org.gr>

